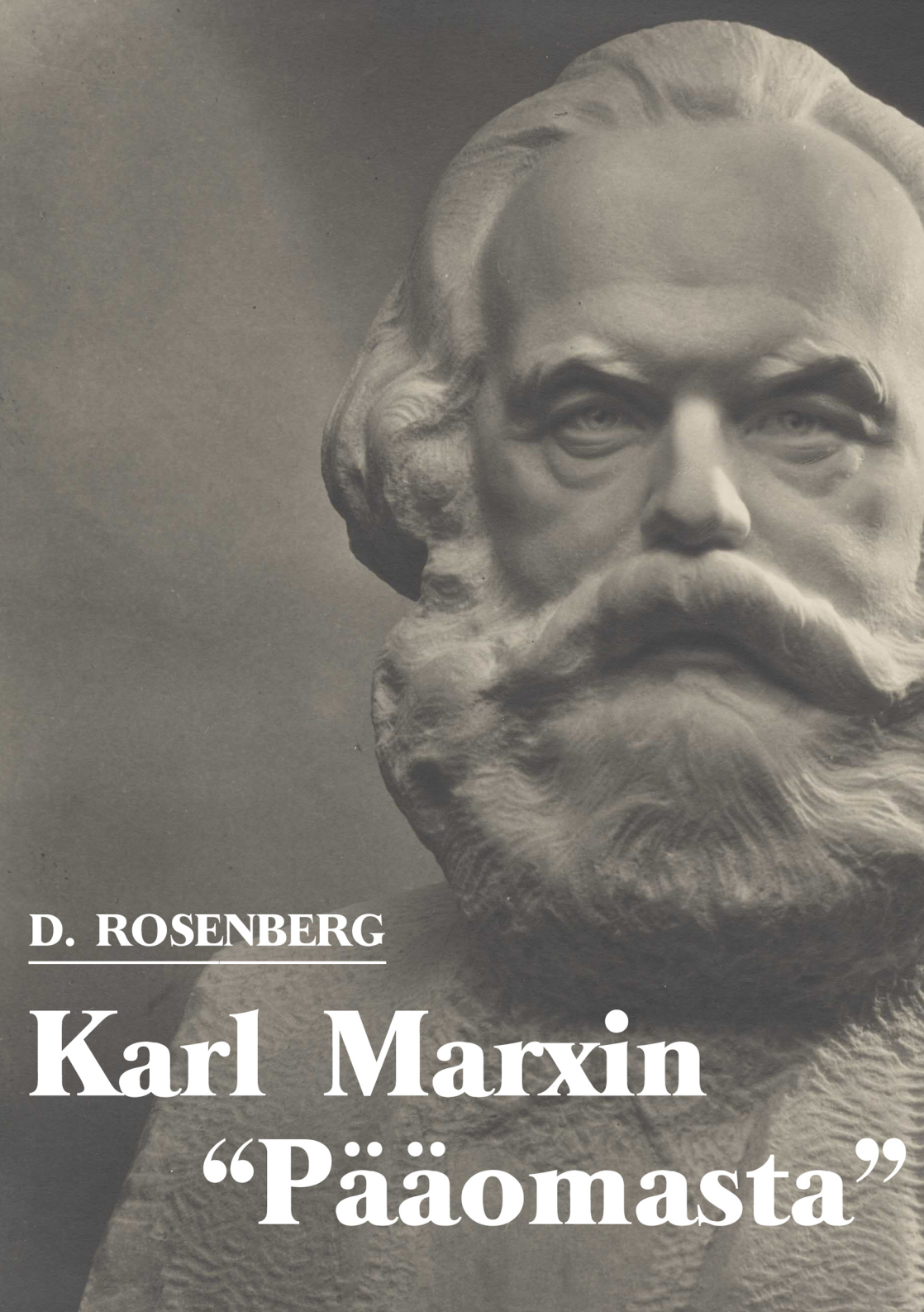

D. ROSENBERG

Karl Marxin "Pääomasta"

Neuvostoliiton tiedeakatemian jäsenen, taloustieteilijä D. Rosenbergin seuraava kirjoitus julkaistiin suomeksi v. 1946 kahdeksassa osassa Kommunisti-lehden numeroissa 12, 13, 14, 15–16, 18, 19, 21 ja 23–24. Nyt tämä kirjoitussarja julkaistaan kokonaisuudessaan.

D. ROSENBERG

K. Marxin ”Pääomasta”

I

Engels nimitti »Pääomaa» Marxin elämäntyöksi. Todellakin, taloudellisen oppinsa pohjan, joka täydellisesti kehitettiin »Pääomassa», Marx laski jo viime vuosisadan 40-luvulla eikä Marx lakannut koko elämänsä aikana työskentelemästä niiden aatteiden parissa, jotka hän täydellisimmin kehitti »Pääomassa».

»Pääoma» ei ole vain taloudellinen tutkimus tai tieteellinen kirjoitelma poliittisesta taloustieteestä. Marxismin kolme alkulähdettä ja perusosaa, joista Lenin puhuu, ovat myös »Pääoman» kolmena alkulähteenä ja kolmena perusosana. Dialektinen ja historiallinen materialismi, poliittinen taloustiede, oppi luokkataistelusta, proletariaatin diktatuurista, sosialismista — kaikki se on kehitetty »Pääomassa» yhtenäiseksi, tiiviiksi teoriaksi, joka antaa kokonaisen tieteellisesti perustellun maailmankatsomuksen ja aseistaa taisteluun kaikkea toisen ihmisen taholta toista ihmistä kohtaan harjoitettavaa sortoa ja riistoa vastaan.

On kulunut kolmeneljännes-vuosisataa »Pääoman» I osan ilmestymisestä ja kokonainen vuosisata sen opin syntymisestä, joka on esitetty »Pääomassa». Sinä aikana vapaan kilpailun kapitalismi — Marxin tutkimusten välitön kohde — on vaihtunut imperialismiin. Leniniläis-stalinilaiset tutkimukset kapitalismin kehityksestä Marxin

kuoleman jälkeen ovat kohottaneet marxismin ja marxilaisen poliittisen taloustieteen uudelle asteelle. Marxismi-leninismin lipun alla on toteutettu historian suurin mullistus — Suuri Lokakuun sosialistinen vallankumous — ja rakennettu sosialismi Neuvostoliitossa; sen saman lipun alla on saavutettu historiallinen voitto suuressa isänmaallisessa sodassa. Marxilainen poliittinen taloustiede, jota Lenin ja Stalin ovat kehittäneet, on ollut mahtavana aseena bolshevistisen puolueen kädessä yhteiskunnan sosialistisessa uudestirakentamisessa.

* * *

Marxin oppi on »kaiken sen parhaan laillinen perijä, jonka ihmiskunta loi XIX-vuosisadalla saksalaisen filosofian, englantilaisen poliittisen taloustieteen ja ranskalaisen sosialismin muodossa» (Lenin).

Marxilaisen poliittisen taloustieteen historia jakautuu kahteen suureen ajanjaksoon: ensimmäinen kuuluu niin kutsutun klassillisen kapitalisin, vapaan kilpailun kapitalismin kauteen, toinen, imperialismin kauteen. Ensimmäisellä kaudella marxilaista tiedettä veivät keskeytymättä eteenpäin itse sen perustajat Marx ja Engels; toisella kaudella sitä kehittävät uusiin olosuhteisiin sovellutettuna Lenin ja Stalin.

Ensimmäisen kauden aluksi voidaan laskea vuosi 1844. Sen vuoden maaliskuussa ilmestyi »Saksalais-ranskalaiset vuosikirjat», jossa julkaistiin Marxin ja Engelsin kirjoituksia (Marx oli yksi lehden toimittajista): Marx alisti kritiikin alaiseksi hegeliläisen oikeusfilosofian ja Engels — silloisten talousmiesten opin. Samaan vuoteen sisältyy joukko Marxin erikoisen arvokkaita käsikirjoituksia, joissa uudella tavalla, proletaariselta näkökannalta, tutkitaan poliittisen taloustieteen ja sosiologian (yhteiskuntaopin) tärkeimpiä pulmakysymyksiä.

Ei ollut sattuma, että Marx alkoi oppinsa kehittämisen hegeliläisen oikeusfilosofian kritiikistä, eikä sekään, että hän samanaikaisesti alkoi voimakkaasti työskennellä poliittisen taloustieteen parissa. Muistellen luovan toimintansa alkua proletaarisena sosialistina, Marx esipuheessaan kirjaansa »Poliittisen taloustieteen arvostelua» kirjoittaa: »En-

simmäisenä työnä johon ryhdyin ratkaistakseni minua piirittävät epäilykset oli hegeliläisen oikeusfilosofian kriitillinen tarkistaminen.… Tutkimukseni veivät minut johtopäätökseen, että oikeudelliset suhteet kuten myös valtion muodot, eivät ole käsitettävissä itse itsestään, eikä niin kutsutun ihmishengen yleisen kehityksen avulla; päinvastoin niiden juuret ovat elämän aineellisissa ehdoissa, joiden yhtymisestä Hegel.… käytti nimeä »kansalaisyhteiskunta», mutta kansalaisyhteiskunnan rakenteen selvitystä pitää etsiä poliittisesta taloustieteestä».

Tutkien »kansalaisyhteiskunnan» rakennetta Marx yhteistyössä Engelsin kanssa (Engels tuli näihin johtopäätöksiin toista tietä — tutkien Englannin teollista järjestelmää ja sen työväenliikettä) alkoi ennen kaikkea tutkia porvarillisen yhteiskunnan taloutta, asettaen itselleen tehtävän selvittää tämän yhteiskunnan elämän aineelliset ehdot perustana, jolta kohoavat kaikki poliittiset ja ideologiset päällysrakenteet. Marx oli samanaikaisesti mitä nerokkain ajattelija ja suurin vallankumouksellinen. Hän tuli jo aikaisin johtopäätökseen, että 1) ajattelijan tehtävä ei ole ainoastaan tiedota maailmaa, vaan myöskin muuttaa sitä, 2) porvarillisen maailman voi muuttaa — tarkemmin sanoen suorittaa porvariston herruuden hävittämisen vallankumouksellista tietä — vain proletariaatti. Sillä on selitettävissä Marxin päämäärän selvyys, joka antaa hänen opilleen sen kaikessa monipuolisuudessakin yhtenäisyyden ja tiiviyden. Lenin sanoi: »Pääasia Marxin opissa on proletariaatin yleismaailmallis-historiallisen osuuden selvittäminen.…»

Jo ennen Marxia ja Engelsiä oli sosialisteja, jotka ankarasti arvostelivat kapitalistista järjestelmää asettaen sille vastapainoksi sosialismin ja syvästi uskoivat viime mainitun välttämättömyyteen. Mutta Marx ymmärsi, että sosialistisia aatteita samoin kuin sosialistista liikettäkään ei voida ymmärtää itse itsestään johtuvana, ei inhimillisen hengen yleisestä kehityksestä johtuvana: niillä on juurensa aineellisen elämän ehdoissa. Ja Marx asetti kapitalistista tuotantotapaa tutkivan poliittisen taloustieteen eteen tehtävän löytää porvarillisen yhteiskunnan liikkeen taloudellisen lain ja osoittaa miten tämän yhteiskunnan uumenissa, sen omalla liikkeellä, muodostuvat objektiiviset ja subjek-

tiiviset tekijät pääoman vallan hävittämiseksi, sosialistisen yhteiskunnan rakentamiseksi. Tyhjentävän ratkaisun niin sisällöllisesti kuin muodollisestikin tämä tehtävä sai »Pääomassa», Marxin luovan elämän päätyössä. »Pääomaa» edeltäneet Marxin ja Engelsin tutkimukset edustavat vaihetta ja astetta sen opin kehityksessä, joka kehittyneimpänä ja täydellisempänä esiintyi tässä nerokkaassa ja kaikinpuolisessa kirjassa.

Vaikka Marxin ja Engelsin tutkimukset, kuten sanottu, suoritettiin imperialismia edeltäneellä kaudella, he kuitenkin tieteellisesti näkivät ennakolta monopolistisen* kapitalismin syntymisen kiertämättömyyden, koska heille oli selvänä vapaan kilpailun monopolistiseksi muuttumisen kiertämättömyys. He eivät kuitenkaan voineet vielä tutkia imperialismin erikoisuuksia kapitalismin korkeimpana ja viimeisenä asteena: heidän aikanaan ei siihen ollut vielä riittävästi konkreettista aineistoa.

Imperialismin teorian muokkasivat Lenin ja Stalin ja on se Marxin opin jatkamista ja rikastuttamista. »Leninin ansio, sanoo toveri Stalin, ja siis uutta Leninillä tässä on se, että hän »Pääoman» perusajatuksiin nojautuen antoi perustellun marxilaisen erittelyn imperialismista kapitalismin viimeisenä vaiheena, paljastaen sen mätäpaiseet ja sen kiertämättömän tuhon ehdot.»

Marx ja Engels muuttivat sosialismin haaveesta tieteeksi; he perustelivat tieteellisesti proletariaatin diktatuurin kiertämättömyyden, proletariaatin, jonka tehtävänä on rakentaa sosialistinen yhteiskunta. Mutta kapitalismista sosialismiin tapahtuvan siirtymiskauden taloutta samoin kuin itse sosialistista järjestelmääkään Marx ja Engels eivät luonnollisestikaan voineet konkreettisesti tutkia. He voivat vain muokata sosialistisen järjestelmän yleisimmät periaatteet. Sosialismin poliittisen taloustieteen perusteet loi V. I. Lenin ja toveri Stalin kehitti niitä edelleen.

---

* *monopoli* = yksinoikeus.

* * *

Marxin taloudellinen oppi on oleellinen osa hänen yleisopistaan ts. marxismista kokonaisuudessaan. Pääasia Marxin opissa, kirjoittaa Lenin, on proletariaatin yleismaailmallis-historiallisen osuuden selvittäminen sosialistisen yhteiskunnan luojana. Se pääasia muodostaakin Marxin kaikkien, niin filosofisten, historiallisten, kirjallisten kuin myös taloudellisten töiden elävän hengen. Tehden asettamuksen proletariaatin yleismaailmallis-historiallisesta osuudesta johtavaksi periaatteeksi kaikilla tiedon aloilla suorittamilleen tutkimuksille Marx kehitti kokonaisen yhtenäisen teorian, joka antaa vastaukset kysymyksiin, joita ihmiskunnan etummainen äly oli jo asettanut. »Hänen oppinsa syntyy suorana ja välittömänä jatkona filosofian, poliittisen taloustieteen ja sosialismin opeille» (Lenin. Valitut teokset XVI, sivu 349).

II

Ennen Marxia poliittinen taloustiede oli poikkeuksetta porvarillista tiedettä: se piti porvarillisia suhteita luonnollisina ja ikuisina ja palveli porvaristoa aatteellisena aseena tämän taistelussa feodalismin jätteitä vastaan, jotka haittasivat kapitalistisen tuotantotavan kehittymistä. Porvarillisten suhteiden käsittäminen luonnollisiksi ja ikuisiksi sulki tien noiden suhteiden tutkimiseen niiden syntymisen kehittymisen ja häviämisen kulussa. Marx alkaa taloudelliset tutkimuksensa lähtien edeltäjiensä metodin ja katsantokantojen kritikoimisesta ja suorittaa täydellisen mullistuksen taloudellisessa tieteessä. Marx luonnehtii porvarillisen metodin epähistorialliseksi ja asettaa sen vastakohdaksi uuden metodin, materialistisen dialektiikan metodin, joka vaatii niin porvarillisten kuin porvarillista yhteiskuntajärjestelmää edeltäneidenkin järjestelmien tuotantosuhteiden tutkimista liikkeessä, kaikkine ristiriitoineen ja luokkataisteluineen. Edeltäjiensä katsantokannan Marx luonnehtii katsantokannaksi, joka on porvarillisen näköpii-

rin rajoittama ja siihen pohjautuva ja asettaa vastapainoksi proletariaatin katsantokannan, proletariaatin, jonka tehtäväksi on langennut asettaa loppu antagonistisille* yhteiskunnallisille muodoille.

Marxilainen poliittinen taloustiede on historiallinen tiede ja sillä itselläkin on vuosisatainen historiansa. Synnyttyään viime vuosisadan 40-luvulla se on keskeytymättä kehittynyt ja jatkaa kehittymistään meidänkin päivinämme. Tarkastakaamme miten Marx kiinteässä yhteistyössä Engelsin kanssa muokkasi monien vuosikymmenien aikana taloudellisen oppinsa, joka perin juurin uudisti poliittisen taloustieteen.

Jo Marxin kirjoituksissa, joita painettiin »Saksalais-ranskalaisissa vuosikirjoissa» ja sellaisissa tutkielmissa kuin »Pyhä perhe» ja »Saksalainen ideologia», joilla oli ennen kaikkea yleisfilosofinen ja yhteiskuntatieteellinen luonne, oli asetettu alku opille yhteiskunnallis-taloudellisista järjestelmistä. Näissä tutkielmissa tarkastellaan omistusta historiallisena kategoriana** jonka sisältö muuttuu siirryttäessä yhdestä yhteiskunnallisesta järjestelmästä toiseen. Sillä on jo tuotu historiallisuus yhteiskuntatieteisiin siitä luvussa myös poliittiseen taloustieteeseen. Yllämainituissa tutkielmissa, mitä seikkaa erikoisesti kannattaa korostaa, kulkee punaisena lankana aate proletariaatin yleismaailmallis-historiallisesta osuudesta, jonka selvittämistä Lenin piti pääasiana Marxin taloudellisessa opissa.

Välitön alku taloudelliselle opille on myös asetettu Marxin teoksissa »Palkkatyö ja pääoma» ja »Filosofian kurjuus». Näissä teoksissa, erikoisesti »Filosofian kurjuudessa», oli peruspiirteissään muokattu marxilaisen poliittisen taloustieteen metodologia. Poliittisen taloustieteen kategoriat käsitellään materialistisina, historiallisina — porvarillisen yhteiskunnan aineellisten tuotantosuhteiden ilmauksina. Polemisoiden Proudhonia*** vastaan, joka katsoi taloudellisia kategorioita ikuisten aatteiden ilmauksena, Marx voittaa kategorioiden käsittelyssä

---

* *antagonistinen* = sovittamattomasti vastakohtainen.

** *kategoria* = luokka, lajitus, yleiskäsite.

*** Proudhon, Pierre Joseph (1809–65), ranskalainen yhteiskuntafilosofi.

myös englantilaisen, klassillisen poliittisen taloustieteen rajoittuneisuuden, joka piti taloudellisia kategorioita luonnollisen, ihmisluontoa vastaavan taloudellisen rakenteen teoreettisina ilmaisuina, jonkalainen luonnollinen sen käsitysten mukaan porvarillinen järjestelmä oli. Pilkaten Proudhonin »dialektiikkaa» ja hänen keksimiään »taloudellisia ristiriitoja», Marx antaa todellisen dialektiikan soveltamisen mallinäytteitä ja paljastaa porvarillisen yhteiskunnan todelliset ristiriidat.

»Filosofian kurjuuden» perusasettamukset Marx teki pian laajojen työväenluokan kerrosten omaisuudeksi, esittäen ne kansanomaisessa ja samalla täydellisesti tieteellisessä muodossa saksalaisille työläisille pitämissään luennoissa Brüsselissä. Nämä luennot julkaistiin sitten v. 1849 kirjoitussarjana »Uudessa Reinin lehdessä» ja niistä tehtiin sitten kirjanen »Palkkatyö ja pääoma». Tässä kirjasessa esiintyvät muokattuna, niin kuin jo tuli sanottua, »Filosofian kurjuuden» perusasettamukset. Mutta sillä ei vielä tyhjentävästi selvitetä kirjan sisältöä eikä sen merkitys rajoitu siihen. Huomattavasti täydellisemmin kuin »Filosofian kurjuudessa» tässä kirjasessa on tarkastelu arvolain alkuvoimaista liikettä porvarillisessa yhteiskunnassa; selvemmin on ilmaistu voiton lähde (termi »lisäarvo» vielä puuttuu), selvemmin on paljastettu pääoman luokkaluonne porvarillisen yhteiskunnan tuotantosuhteena, kehitetty oppi pääoman kasautumisesta ja sen vaikutuksesta työväenluokkaan. Ja tämä oppi tuli melkein täydellisesti uusittua »Pääoman» I osan VII luvussa.

Marxin taloudelliset katsantokannat 40-luvulla saavuttavat korkeimman kehityksensä »Kommunistisen Puolueen manifestissa», joka kruunasi Marxin ja Engelsin luomistyön tällä kaudella filosofian, sosialismin ja poliittisen taloustieteen alalla. »Kommunistisen Puolueen manifestissa» ovat tiedon eri aloilla suoritettujen tutkimusten tulokset valettu yhteen, muodostaen yhtenäisen tieteellisen teorian ja proletariaatin taistelutoiminnan ohjelman. Manifestissa on klassillisella selvyydellä muotoiltu proletariaatin yleismaailmallis-historiallinen osuus ja osoitettu miten sosialistisen vallankumouksen aineelliset ehdot valmistuvat itse kapitalistisen tuotantotavan avulla, miten porvarillisen yhteiskunnan tuotantosuhteet muuttuvat tuotantovoimien kehityksen kahleiksi, miten proletariaatin voimat kasvavat ja tiivistyvät

ja miten sosialistisen vallankumouksen edellytykset kypsyvät. Marx kehitti kaikki manifestin asettamukset kaikinpuolisesti »Pääomassa» yhdeltä puolen valtavien asiatietojen pohjalla ja toiselta puolen jo täydellisesti muokatun taloudellisen opin pohjalla, jonka kulmakivenä on lisäarvoteoria.

»Kommunistisen Puolueen manifestissa» on esitetty kapitalistisen tuotantotavan historia, osoitettu miten se syntyy, miten feodalismi muuttui yhteen soveltumattomaksi uusien tuotantovälineiden kanssa ja miten se asiantila johti porvarillisiin vallankumouksiin; selvitetty porvariston historiaa, osoitettu miten se sorretusta kerroksesta muuttui hallitsevaksi luokaksi; selvitetty proletariaatin historiaa, proletariaatin, joka syntyi yhtäaikaisesti porvariston kanssa ja on alusta alkaen edustanut porvarillisen yhteiskunnan toista vastakkaista napaa. Manifestin luvussa, joka on omistettu porvariston ja proletariaatin historialle on porvarillisen yhteiskunnan liike kuvattu suurella selvyydellä ja täsmällisyydellä, mutta supistetusti, joka kuitenkin vastasi juuri sellaisen asiakirjan vaatimuksia kuin oli »Kommunistisen Puolueen manifesti». »Pääomassa» porvarillisen yhteiskunnan liike, sen kehityslait on perusteltu valtavalla asiatietomäärällä. Mutta tämän liikkeen yleiset piirteet ja periaatteellinen erittelytapa ovat jääneet samoiksi kuin manifestissakin.

III

50-luvulla tekemänsä työn ja kaikki teoreettiset tutkimuksensa poliittisen taloustieteen alalla Marx yhdisti yhteisen nimikkeen alle »Poliittisen taloustieteen arvostelua». Sillä nimellä ilmestyi v. 1859 ensimmäinen julkaisu, joka muodosti verrattain pienen osan koko työstä.

Tämän julkaisun esipuheessa Marx kirjoittaa: »Tarkastelen porvarillista talousjärjestelmää seuraavassa järjestyksessä: *pääoma, maaomaisuus, palkkatyö, valtio, ulkomaankauppa, maailmanmarkki-*

nat…. Kokonaisaineistoni on erikoistutkimusten muodossa, jotka kirjoitin hyvin eri aikoina kysymysten selvittämiseksi itselleni, en painettavaksi» (Marx–Engels. Valitut teokset, suom., siv. 120).

Ensimmäisen osan Marx aikoi jakaa kolmeen lukuun: 1) tavara, 2) raha eli yksinkertainen kiertokulku, 3) pääoma yleensä. V. 1859 julkaisu sisältää, kuten tunnettua, ensimmäisen nimetyistä luvuista; seuraavan kirjasen, jonka Marxin piti pian julkaista, piti sisältää jonkun toisen noista kolmesta luvusta.

V. 1939 Marx–Engels–Lenin Oppilaitos julkaisi saksankielellä Marxin käsikirjoituksen nimellä »Grundrisse der Kritik der Politischen Oekonomie», joka sisälsi juuri Marxin nimeämän ensimmäisen luvun. Käsikirjoitus oli kirjoitettu loppuun vv. 1857–1858 ja siitä Marx erotti sen osan, jonka hän muokkasi »Poliittisen taloustieteen arvostelun» ensimmäistä painosta varten.

1857–1858 vuosien käsikirjoitus oli ensimmäinen kaavailu tulevasta »Pääomasta». Marx itse kirjeessään Engelsille nimittikin käsikirjoitustaan »kaavailuksi». Tämä kaavailu, ollen Marxin 40-luvulla tekemien töiden jatkoa, on mahtava askel eteenpäin Marxin taloudellisen opin kehityksessä, opin, jonka alku on asetettu »Filosofian kurjuudessa» ja »Palkkatyössä ja pääomassa», ja joka saavutti kehityksensä korkeimman kohdan »Pääomassa».

Jo tässä käsikirjoituksessa on esitetty selvästi lisäarvoteoria, joka on Marxin koko taloudellisen opin kulmakivi. Siinä on osoitettu ja todistettu miten nimenomaan arvolain pohjalla lisäarvo tuotetaan. Marx paljasti, että »työn myymisellä» peitetään työvoiman myynti, joka tapahtuu arvolain pohjalla. Marx tutkii lisäarvoa, abstrahoiden* siitä erikoismuotoja — voitot, prosentit, korot, — osoittaa eron kapitalismia edeltäneen ajan ja kapitalistisen riiston välillä ja monipuolisesti esittää kapitalistisen tuotannon omalaatuisuuden lisäarvon tuotantona.

---

* Abstrahoida (lat. abstrahere = vetää pois), erottaa ajatuksessa jostakin mielikuvasta joku erikoinen tunnusmerkki tai ominaisuus ja ajatella sitä erikseen. Siten muodostetut abstraktiset käsitteet ilmaisevat erittäinkin olioiden yleisiä ominaisuuksia, jotka tietystikään eivät todellisuudessa ole olemassa erikseen, vaan ovat erottamattomasti yhtyneinä itse olioihin ja näiden muihin ominaisuuksiin.

Käsikirjoituksessa tehdään arvokas »retki» kapitalismia edeltäneiden yhteiskuntamuotojen historiaan; niitä tuloksia on käytetty ja edelleen kehitetty »Pääoman» vastaavissa luvuissa. Erikoisesti kannattaa huomioida käsikirjoituksessa oleva itsenäinen luonnos, jossa on eritelty omistuksen eri muodot — antiikkinen, aasialainen ja saksalainen.

»Poliittisen taloustieteen arvostelun» ensimmäisen painoksen ilmestyminen päättää itsessään määrätyn vaiheen Marxin poliittisen taloustieteen alalla suorittamassa muokkaustyössä. Tänä aikana, eläen silloin eniten kehittyneen kapitalistisen maan pääkaupungissa ja maailman taloudellisten yhteyksien keskuksessa, Marx oli jo omaksunut koko taloudellisen kirjallisuuden, muokkasi — »selvittääkseen itselleen» — lisäarvoteorian, kirjoitti joukon mainioita erikoistutkimuksia (nekin vielä »selvittääkseen kysymykset itselleen») kirjasena »Grundrisse der Kritik der Politischen Oekonomie», täydellisesti kehitti klassillisen oppinsa tavarasta ja rahasta, joka paljastaa kapitalismin ristiriidat (vielä mahdollisimman yleisessä muodossa) ja luonnehtii kapitalismin historiallisesti ohimeneväksi tuotantotavaksi. Huomattavasti myöhemmin Engels kirjoitti yhdelle venäläisistä kirjeenvaihtajistaan I. A. Gurvitshille: »Lisäarvoteorian Marx muokkasi 50-luvulla yksinäisyydessä ja vastusti kaikin voimin minkään sitä kysymystä koskevan julkaisemista, ennen kuin hän täydellisesti selvittää itselleen yhteenvedot» (K. Marx ja F. Engels. Valitut XII, siv. 12, ven.).

Ensimmäinen painos »Poliittisen taloustieteen arvostelusta» on »Pääoman» alkuna. Tämän painoksen sisällön pääkohdat, kuten Marx osoittaa esipuheessaan »Pääoman» I osaan, on esitetty saman osan ensimmäisessä kirjassa. Tosi kyllä, Marx ei rajoitu yksistään yleissilmäykseen sen sanan tavallisessa merkityksessä: hän kehitti huomattavasti aikaisemman kirjansa sisältöä. »Monet kohdat, jotka siellä olivat vain juuri ja juuri huomioidut — jatkaa Marx — saivat tässä edelleen kehityksensä.… ja päinvastoin, asettamukset, jotka olivat yksityiskohtaisesti muokattu siellä, ovat vain lyhyesti mainittu tässä» (K. Marx. »Pääoma», I osa, siv. 3, v. 1937 ven. painos).

Marxin työ »Poliittisen taloustieteen arvostelua» on »Pääoman» alkuna ja Marxin 50-luvulla suorittamien taloudellisten tutkimusten yhteenvetona.

Marxilaisen poliittisen taloustieteen esineenä ovat ihmisten tuotannolliset suhteet erilaisten, toinen toistaan seuraavien yhteiskunnallisten järjestelmien aikana. Itse Marxin päätutkimuskohteena ovat porvarillisen yhteiskunnan tuotantosuhteet. Mutta, tutkiessaan viimemainittua, hän antaa valaistusta myös aikaisemmin vallinneiden yhteiskunnallisten järjestelmien tuotantosuhteisiin.

Määritellen uudella tavalla poliittisen taloustieteen esineen ja sovelluttaen uutta tutkimustapaa, joka vaatii tuotantosuhteiden tarkastamista liikkeessä, Marx tulee johtopäätöksiin, jotka eroavat täydellisesti hänen edeltäjiensä johtopäätöksistä. Fysiokraatit* ja englantilaiset klassikot pitivät porvarillisen yhteiskunnan taloudellisia lakeja luonnollisina lakeina. Marx taas pitää niitä luonnollis-historiallisina lakeina. Ne ovat porvarilliselle yhteiskunnalle luonnollisia lakeja, koska porvarillinen tuotantomuoto on luonut ehdot niille, mutta samalla ne ovat myöskin historiallisia lakeja.

Marx todisti, että alkuvoimaisesti vaikuttava arvolaki on tavaratuotannon laki; ja niin kauan kuin vallitsee sama tuotantomuoto arvolakia ei voida poistaa eikä muuttaa, niinkuin toivoivat Proudhon ja muut pikkuporvarilliset taloustieteilijät, yhteiskunnallisten rikkauksien oikeudenmukaisen jakamisen laiksi. Siinä mielessä arvolaki on luonnollinen, mutta vain tavara-kapitalistiselle talousjärjestelmälle.

Niin porvarilliset klassillisen koulun taloustieteilijät kuin siitä lähteneet sosialisti-ricardolaisetkin** pitivät pääomaa kasaantuneena työnä, jota käytetään jatkuvaa tuotantoa varten. Niin he kuin muutkin

* Fysiokraatit, 1700-luv. maataloutta ja vapaakauppaa tehostava taloudellinen koulukunta.
** Ricardo, David (1772–1823), englantilainen taloustieteilijä.

olivat yhtä mieltä siitä, että kasaantunut työ hallitsee elävää työtä; porvarilliset taloustieteilijät pitivät sitä ilmiötä luonnollisena, mutta sensijaan sosialisti-ricardolaiset esittivät ankaran vastalauseensa kasaantuneen työn herruudesta elävän työn kustannuksella. Marx todisti, että kasaantunut työ ei itsestään ole pääomaa, samoinkuin neekerikään ei ole luonnostaan orja; kuten neekeri vain määrätyissä historiallisissa olosuhteissa muuttuu orjaksi, samoin kasaantunut työ vain määrätyissä historiallisissa olosuhteissa muuttuu pääomaksi. Pääoman herruus palkkatyöhön nähden (eikä kasaantuneen työn herruus elävään työhön nähden) on luonnollinen vain porvarilliselle yhteiskunnalle, sillä tämä herruus muodostaa sen yhteiskunnan olemuksen ja perustan, ja siksi tuo herruus tulee hävitettyä vain viimemainitun (siis porvarillisen yhteiskunnan) mukana.

Ilman työtä saatuja tuloja sosialisti-ricardolaiset pitivät tuloksena arvolain rikkomisesta, arvolain, jonka mukaan, heidän mielestään, koko työn tuloksen tulee kuulua työtätekeville. Marx todisti, että ilman työtä saadut tulot sopusoinnussa porvarillisessa yhteiskunnassa vaikuttavan arvolain toimintojen kanssa. Siinä yhteiskunnassa työvoimakin on tavaraa, joka kuten muukin tavara myydään arvon mukaan. Mutta työvoiman arvo ja työn luoma arvo ovat suuresti erilaisia: ensimmäisen määrää työläisen ja hänen perheensä olemassaolo- ja suvunjatkamiskustannukset, toinen riippuu työn määrästä, jonka kapitalisti puristaa työläisestä päivän, viikon jne. kuluessa.

Koko Marxin taloudellisen opin kulmakivenä on, kuten Lenin osoitti, lisäarvoteoria, joka taas vuorostaan perustuu arvoteorialle. Saadakseen tietää, huomautti Engels, mitä lisäarvo on, Marxin piti tietää mitä on arvo. Tyhjentävän vastauksen siihen, mitä arvo on, antoi Marx, niinkuin aikaisemmin näimme, jo »Poliittisen taloustieteen arvostelua» -kirjasen ensimmäisessä painoksessa. Kuitenkin Marx piti välttämättömänä esittää »Pääomassa» uudelleen aikaisemman työnsä sisällön, »ei vain yhteyden ja tutkimuksen täydellisyyden vuoksi», sanoi Marx itse siitä, »koko asettelua on parannettu».

Siksi »Pääoman» ensimmäinen osa, jonka otsikkona on »Pääoman tuottamisen prosessi», ei vie meitä suoraan kapitalistiseen tuotantoon, so. sinne, missä lisäarvoa tuotetaan. Kirjan ensimmäinen osa on omistettu tavaran ja rahan tutkimiselle. Siinä selvitellään arvoteoriaa, joka on perustana, jolle Marx pystytti taloudellisen oppinsa kulmakiven. Kapitalistinen tuotanto on kehittynyt yksinkertaisesta tavaratuotannosta ja on kehittyneempi muoto, tai kuten Marx sanoi, tavaratuotannon absoluuttinen (ehdoton) muoto. »Pääoman» ensimmäisen osan I jaksossa, samoinkuin Marxin »Poliittisen taloustieteen arvostelua» -kirjasessa, tutkimus päättyy tavaran, arvon ja rahan erittelyyn, — noiden kategorioiden, jotka yhdeltä puolen ovat jo ominaisia yksinkertaiselle tavaratuotannolle ja toiselta puolen ovat itse kapitalistisen tuotannon [*tekstiä puuttuu, lähteessä painovirhe*] manaikaisesti tutkii kapitalistista tuotantoa sen syntymisessä ja yleisimmässä muodossa.

Vasta selvitettyään mitä on tavara, arvo ja raha, Marx siirtyy tutkimaan rahan muuttumista pääomaksi, ts. yksinkertaisen tavaratuotannon muuttumista kapitalistiseksi. Rahojen omistaja ostaa rahoillaan tuotantovälineitä ja palkkaa työläisiä, jotka pakottaa tuottamaan jotain tavaraa; viimemainitut hän myy ja saa voittoa. Mistä se voitto tulee? Marxin edeltäjät vakuuttivat, ja nykyaikaiset porvarilliset taloustieteilijät vielä nytkin vakuuttavat, että työläinen myy kapitalistille työnsä ja työpalkka on työn arvo. Jos niin olisi, niin voitto olisi käsittämätön ilmiö. Sellaisen käsityksen vallitessahan uudelleen tuotetun tavaran arvon pitäisi olla sama kuin kulutettujen tuotantovälineiden määrän arvo plus työpalkka.

IV

Marx opettaa, että työ luo arvoa, mutta sillä itsellään ei ole arvoa. Työvoimahan myydään eikä työ. Työvoimalla kuten kaikella tavaralla on käyttöarvo ja arvo; maksettuaan työvoiman arvon kapitalistilla on oikeus sen käyttöarvoon, samoinkuin minkä tahansa tavaran ostajalla.

Mutta kun kapitalisti käyttää käyttöarvon, ts. pakottaa työläisen työskentelemään, viimemainittu tuottaa työllään suuremman arvon kuin hänen työvoimansa arvo on; ero onkin lisäarvoa.

Lisäarvoteoria luo kirkasta valoa kapitalistisen järjestelmän kaikkiin puoliin ja antaa mahdollisuuden seurata tämän järjestelmän koko mekanismin toimintaa niin tuotannon kuin myös kiertokulun ja jaon piirissä. Porvarilliset taloustieteilijät määrittelevät tuotannon tapahtumaksi, jossa ihminen vaikuttaa luontoon tarkoituksella ottaa siltä tarpeellisia ja hyödyllisiä tuotteita (esineitä). Mutta tästäkin määritelmästä puuttuu pääasia: puuttuu eri tuotantotapojen erikoisuuksien luonnehtiminen, ennenkaikkea kapitalistisen tuotantotavan erikoisuuksien. Että pääoma ei ole esine, vaan porvarillisen yhteiskunnan luokka-tuotantosuhde, sen paljasti Marx, kuten näimme jo 40-luvulla. Silloin hän laski alun myöskin lisäarvoteorialle.

Lisäarvoteorian edelleenkehitys on lisäksi jatkuvaa pääoman luokkaluonnetta ja sen rakennetta käsittelevän opin kehitystä. Marx jakaa pääoman, arvon suurenemista silmälläpitäen pysyvään ja vaihtuvaan. Pysyväksi pääomaksi hän nimittää sitä pääoman osaa, joka muuttuu tuotantovälineiksi. Tuotantovälineiden arvo tuotannon prosessissa ei muutu, se vain siirtyy työn avulla valmiiseen tavaraan. Vaihtuvaksi pääomaksi hän taas nimittää pääoman sitä osaa, joka muuttuu työvoimaksi ja tuotantoprosessissa muuttaa arvoaan; se tuottaa työvoiman arvon ja sen lisäksi luo lisäarvoa. Pääoman jakamisella pysyvään ja vaihtuvaan, jonka Marx teki ensimmäisenä, on suuri tieteellinen merkitys. Se osoittaa, minkälaista osaa pääoman eri osat näyttelevät arvon lisäämisprosessissa, ts. antaa mahdollisuuden paljastaa lisäarvon lähteen.

Marx erottaa absoluuttisen lisäarvon ja suhteellisen lisäarvon tuotannon toisistaan: ensinmainittu saavutetaan työpäivää pidentämällä, toinen — lyhentämällä välttämätöntä työaikaa, muuttamatta työpäivän pituutta. Tutkien absoluuttisen lisäarvon tuotantoa Marx kuvaa vuosisataista taistelua työpäivästä.

»Kapitalisti», sanoo Marx, »pitää kiinni ostajan oikeudestaan koettaessaan tehdä työpäivän niin pitkäksi kuin mahdollista ja jos suinkin *yhdestä* työpäivästä kaksi. Toiselta puolen sisältää myydyn tavaran erikoinen luonne rajan sen kuluttamiselle ostajan taholta, ja työmies pitää kiinni oikeudestaan myyjänä koettaessaan rajoittaa työpäivän määrättyyn normaalipituuteen. Tässä on siis *ristiriita*, oikeus oikeutta vastassa, ja molemmissa on yhtälailla tavaranvaihdon lain sinetti. Yhtäläisten oikeuksien välillä ratkaisee *voima*.» (»Pääoma», I osa, siv. 222–223, ven.).

Paljon loistavia sivuja, joista henkii vallankumouksellinen into, Marx omisti sen kuvaamiseen miten »kahden oikeuden ristiriita» ratkesi ja ratkeaa voimalla, so. taistelevien luokkien voimasuhteilla.

Työpäivällä on fyysilliset ja moraaliset rajansa; ne ovat rajana lisäarvoa tuottavan ajan lisäämiselle työpäivää pidentämällä. Mutta pääoma antaa kapitalisteille vielä mahtavamman välineen lisäarvoa tuottavan ajan lisäämiseksi työpäivää pidentämättäkin. Sitä varten käytetään yhteiskunnallisen työn tuotantovoimien keskeytymätöntä jättiläismäistä kasvua. Havaiten, että kapitalistinen tuotanto on lisäarvon tuotantoa, Marx osoitti, että työn tuottavaisuuden kasvu kapitalismin oloissa merkitsee riiston lisääntymistä, lisäarvon suurenemista. Marx kirjoittaa: »Kapitalistisen tuotannon aikana työn tuotantovoimien kehityksellä pyritään lyhentämään sitä osaa työpäivästä, jonka työläinen käyttää itseään varten ja juuri sitä tietä pidentämään toista osaa työpäivästä, jonka aikana työläinen ilmaiseksi työskentelee kapitalisteille (»Pääoma», I osa, siv. 304, ven.).

Sen katsantokannan mukaisesti Marx tutki kapitalistisen tuotannon kehitystä sen syntymisen ensimmäisistä päivistä asti ja erottaa kolme kehityskautta, joista jokainen merkitsee erikoista vaihetta suhteellisen lisäarvon suurenemisessa. Suurkapitalistinen tuotanto kehittyy, kuten Marx osoittaa, nousevaa linjaa, yksinkertaisimmasta työn yhteiskunnallistamisen muodosta kapitalismin vallitessa — tavallisesta yhteistoiminnasta — manufaktuurin kautta korkeampaan muo-

toon, koneellistettuun tuotantoon. Vasta koneellistetussa suurteollisuudessa kapitalismi käyttää uutta, sille luonteenomaista teknillistä pohjaa.

Marx tutkii kapitalismin kehityksen jokaista kautta myös työprosessin kehitysvaiheena ja vaiheena arvon (so. lisäarvon) kasvamisprosessin kehityksessä. Pääoman vallan alaisena työ yhä enemmän yhteiskunnallistuu, mutta se prosessi on myös lisäarvon herkeämättömän kasvun prosessi; siitä seuraa, että kapitalismin perusristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja yksityiskapitalistisen omistusmuodon välillä yhä kärjistyy.

Kaikkein täydellisimmin ja monipuolisimmin Marx tutkii kolmatta vaihetta kapitalismin kehityksessä. Kone kapitalistin käsissä on keino lisäarvon tuottamiseksi, se on valtavana aineellisena voimana työväenluokan orjuuttamisessa. Kapitalistinen koneiden käyttäminen johtaa työvoiman arvon alenemiseen, työn voimaperäisyyden kasvuun, nais- ja lapsityön yleiseen käyttöön, työläisen perhe-elämän rikkoutumiseen. Mutta erotukseksi pikkuporvarillisesta, esimerkiksi Sismondin* arvostelusta, Marx selvittää myöskin suuren koneellisen tuotannon edistykselliset puolet. Juuri konetuotannon kehitys valmistaa ne objektiiviset** ja subjektiiviset*** tekijät, jotka tekevät mahdolliseksi ja kiertämättömäksi pääoman vallan hävittämisen.

Kapitalistinen riisto, erotukseksi orjaomistuksellisesta ja feodaalisesta riistosta, naamioituu, toisin sanoen saa muotoja, jotka peittävät sen. Marx nimittää näitä muotoja muuttuneiksi muodoiksi ja tutkii niitä kaikin puolin. Näihin muotoihin hän sisältää työpalkan työvoiman arvon muuttuneena muotona. Työpalkassa työläisen työ esiintyy täydellisesti maksettuna työnä ja se aivan kuin kumoaa lisäarvoteorian, joka pitää kaikkien ilman työtä saavutettujen tulojen lähteenä

---

* Sismondi, J. C. (1773–1842), sveitsiläinen taloustieteilijä ja historioitsija. Arvosteli klassillista taloustiedettä romantiikan katsantokannalta.

** *objektiivinen* = ihmisen tietoisuuden ulkopuolella ja siltä riippumatta olemassaoleva.

*** *subjektiivinen* = ihmisen tietoisuudesta ja tahdosta johtuva.

lisä- eli maksamatonta työtä. Tämän ristiriidan Marx ratkaisee opillaan työpalkasta työvoiman arvon muuttuneena muotona, — siinä muodossa työvoiman myyminen esiintyy aivan kuin työn myymisenä.

Lisäteoria, joka paljastaa kapitalistisen tuotannon olemuksen, paljastaa myöskin kapitalistisen uusintamisen olemuksen. Uusintamisen erittely osoittaa kuitenkin uusia erikoisuuksia, jotka ovat ominaisia kapitalistiselle tuotantotavalle. Tuotannon erittely edellyttää, että kaikki tuotannolle välttämättömät edellytykset ovat olemassa; on rahojen omistaja, joka etsii niille käyttöä päämääränään saada lisäarvoa; markkinoilla on työvoimaa tavaran muodossa, jota käyttämällä tämä lisäarvo tuotetaan; on myöskin tuotantovälineet, jotka voivat tulla käytetyiksi. Uusintamisen erittely taas osoittaa, miten kaikki nämä edellytykset keskeytymättä uusiintuvat itse kapitalistisen tuotannon tuloksena. »Mutta, sanoo Marx, — se mikä alussa oli vain *lähtökohtana*, tulee myöhemmin pelkästään prosessin jatkuvaisuuden, yksinkertaisen uusintamisen takia alati *uudistuvaksi* ja *ikuistuvaksi* kapitalistisen tuotannon *omaksi tulokseksi*.» (»Pääoma», I osa, siv. 535, ven.).

Tätä itseuusiutuvaa tulosta Marx tutkii sekä yksinkertaisen uusintamisen vallitessa, jolloin koko lisäarvo käytetään kapitalistin henkilökohtaisiin tarpeisiin, että laajennetun uusintamisen vallitessa, jonka välttämättömänä ehtona on lisäarvon yhden osan muuttaminen uudeksi pääomaksi, joka lisäksi muodostaa myöskin pääoman kasautumisprosessin. Pääoman kasautumisen vaikutusta työväenluokan asemaan Marx tutki jo varhaisessa tutkielmassaan »Palkkatyö ja pääoma». Siinä alettu tutkimustyö saa täydennyksensä »Pääomassa», jossa lisäarvo selvitetään perusteellisesti.

Marx osoittaa, että samanaikaisesti kapitalismin kehityksen kanssa tapahtuu kapitalistisen tuotantotavan kaikkien ristiriitojen kasvu ja kärjistyminen. Nämä ristiriidat saavat kirkkaimman ilmaisunsa tuotannon anarkiassa, kilpailussa, ylituotannon pulissa, työttömyydessä, joka on piiskana työtätekevien miljoonajoukoille.

Taloudellisten pulien syiden juuret ovat kapitalismin perusristiriidassa — ristiriidassa tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja omis-

tuksen yksityiskapitalistisen muodon välillä. Ylituotannon pulat, syntyen kapitalismille ominaisten ristiriitojen pohjalla puolestaan voimistavat ja kärjistävät näitä ristiriitoja auttaen rikkauden kasvua yhdessä navassa ja köyhyyden kasvua toisessa.

Marx muotoilee kapitalistisen kasautumisen yleisen lain, joka on niiden kapitalismin erikoisuuksien kirkkaimpana yleistyksenä, jotka paljastuivat kapitalistisen tuotannon ja uusintamisen erittelyllä, joka puolestaan nojautui lisäarvoteoriaan. Malthusin* kapitalismin puolustustarkoituksessa keksittyä absoluuttisen liikaväestön lakia vastaan Marx osoittaa kapitalismin aikana vallitsevan suhteellisen liikaväestön lain, jonka edellytyksenä on kapitalistisen kasautumisen prosessi. Marx tutkii yksityiskohtaisesti ei ainoastaan sitä, miten muodostuu väestön »runsaus» eli suhteellinen liikaväestö, vaan myöskin niitä konkreettisia muotoja, joissa se on olemassa.

Pääoman kasautumisen vaikutus työväenluokkaan on kaksinainen: »….Kasvaa kurjuuden, sorron, orjuuden, rappeutumisen ja riistämisen määrä, mutta myöskin yhä paisuvan ja kapitalistisen tuotantoprosessin mekanismin itsensä kouluuttaman, yhdistyneen ja järjestyneen työväenluokan suuttumus.» (»Pääoma», I osa, siv. 714, ven.).

Marxia edeltäneet sosialistit näkivät vain ensimmäisen puolen, toisin sanoen näkivät työväenluokassa vain riistetyn ja kärsivän joukon; Marx sen sijaan näki toisenkin: työväenluokan kouluuttamisen, yhdistämisen ja järjestämisen itse »kapitalistisen tuotantoprosessin mekanismin» ansiosta. Marx osoitti, että kapitalismin olosuhteissa tapahtuu, yhdeltä puolen pääoman kokoontuminen ja keskittyminen harvojen käsiin, mutta toiselta puolen »kehittyy työprosessin yhteistoiminnallinen muoto yhä laajemmassa, suuremmassa mittakaavassa, tieteen tarkoituksenmukainen teknillinen käyttäminen, maan suunnitelmallinen käyttäminen, työvälineiden muuttuminen ainoastaan yhteisesti käytettäviksi, kaikkien tuotantovälineiden säästö käyttämällä

* Malthus (1766–1834), englantilainen pappi ja taloustieteilijä. Suositteli proletariaatille syntyväisyyden rajoittamista pelastavana keinona kapitalistista kurjuutta vastaan.

niitä yhdistetyssä, yhteiskunnallisessa työssä, kaikkien kansojen takertuminen maailmanmarkkinain verkkoon ja sen kautta kapitalistisen järjestelmän kansainvälinen luonne» (»Pääoma», I osa, siv. 713–714, ven.).

Ja yleisessä yhteenvedossaan Marx sanoo: »Tuotantovälineiden yhteenkokoontuminen ja työn yhteiskunnallistuminen pääsevät kohtaan, missä ne käyvät kapitalistisen vaippansa kanssa yhteensopimattomiksi. *Se räjäytetään rikki. Kapitalistisen yksityisomaisuuden kuolinhetki lyö. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan.»* (»Pääoma», I osa, siv. 714, ven.).

Kapitalistisen kasautumisen tutkimusta Marx täydentää tutkimalla niinkutsuttua alkuperäistä kasautumista, joka heittää pahan varjon kapitalistisen yksityisomistuksen syntymään. Kapitalistinen yksityisomistus ei ole tulos, kuten porvarilliset taloustieteilijät väittivät, säästäväisyydestä, kieltäytymisistä ja muista saman tapaisista työtä rakastavien ja uutterien ihmisten hyvistä ominaisuuksista. Päinvastoin jo itse sen syntyminen merkitsi henkilökohtaisella työllä luodun omaisuuden kieltämistä. Alkuperäisen kasautumisen perustana, kuten Marx osoitti, oli tuottajien erottaminen tuotantovälineistä, heidän omaisuutensa joukottainen pakkoluovuttaminen.

* * *

»Pääoman» I osa vie meidät kapitalistisen tuotannon piiriin, »Pääoman» II ja III osa, jotka Engels valmisti painokuntoon Marxin kuoltua, vievät meidät sensijaan kapitalistisen kiertokulun ja kapitalistisen jaon piiriin.

Lukuunottamatta yleistä nimeä »Pääoma», Marxin kirjalla on vielä alaotsikko »Poliittisen taloustieteen arvostelu». »Pääoma», ollen nerokas tieteellinen luomistyö on myöskin voittamaton polemisoiva ja arvosteleva tuote. Tutkien kapitalistista tuotantotapaa, sen ristiriitoja, sen liikkeen lakia, Marx taisteli leppymättä vihamielisiä teorioita, aatteita ja katsomuksia vastaan, jotka estivät oikein ymmärtämästä kapi-

talistista tuotantotapaa ja sen vuoksi häiritsivät taistelua vallankumouksellisten voimien yhdistämiseksi kapitalistisen tuotantotavan kukistamista varten. Erikoisen leppymättömästi hän taisteli sellaisia vastaan, jotka kylvivät vaarallisia harhakäsityksiä työväenluokan ja laajojen työtätekevien joukkojen keskuuteen. Muistamme Marxin kuuluisan kirjan »Filosofian kurjuus», jossa hän täydellisesti murskasi Proudhonin mielikuvituksellisen käsityksen työtätekevien vapauttamisesta kapitalistisesta sorrosta »vapaan luottojärjestelmän» tietä. Proudhon sai arvosteluja jokseenkin riittävästi myöskin »Pääomassa».

Marxin arvostelu — leppymätön ja armoton — on tieteellisesti perusteltu. Marxin vastustajat panevat hänen viakseen hänen suhtautumisensa asioihin luokkakatsantokannalta, hänen puolueisuutensa, ymmärtämättä, että sillä he osoittavat Marxille suuren kunnian. Niin, Marx on puoluetaloustieteilijä ja päinvastoin kuin porvarilliset puoluetaloustieteilijät, hän ei vääristele tosiasioita, vaan puolueisuutensa voimalla näkee ne terävämmin ja selvittää ne tieteellisesti.

Luokkayhteiskunnassa tiede on puolueista. Niin, ja muuten ei voi ollakaan, sillä »puolueetonta yhteiskunnallista tiedettä, ei voi olla yhteiskunnassa, joka perustuu luokkataisteluun» (Lenin). »Puolueisuus» taantumuksellisten luokkien tieteessä tuhoaa tieteen, pakottaen sen puolustamaan vanhoja, tuotantovoimain kehitystä jarruttavia järjestelmiä ja suhteita. Uusien ja vallankumouksellisten luokkien puolueisuus siirtää tiedettä eteenpäin. Taantumuksellisten luokkien puolueisuus on vastakohtainen objektiiviselle tietoamiselle, uhraa sen riistävien luokkien voitonhimoisten etujen puolustamisen tähden. Juuri siksi porvarillisessa »tieteessä», kirjoitti Marx »epäitsekkään tutkimuksen sijaan tuli maksettu riiteleminen, ennakkoluulottoman tieteellisen tutkimisen sijaan paha omatunto ja tarkoitusperäinen huonon asian puolustelu» (»Pääoma», I osa, siv. 11.).

Proletaarinen puolueisuus, jota Marx noudatti »Pääomassa» vaatii tilannetta arvioitaessa asettumaan aina ja avoimesti proletariaatin katsantokannalle. Se pilkkaa oppineiden valheellista pöyhkeyttä, oppineiden, jotka vakuuttavat, että he ovat luokkia ylempänä, luokkien yläpuolella. Se tunnustaa avoimesti, että se on kokonaisuudessaan ja

täydellisesti niiden puolella, joita riistetään ja niitä vastaan, jotka riistävät. Mutta juuri sen voimalla se on todellisuuden objektiivisen tutkimuksen kannalla, sillä proletariaatin elinedut vaativat tosiasioiden kaikenpuolista tutkimista, syvällistä tunkeutumista niiden olemukseen. Vain sellaisen tutkimuksen kautta on mahdollista kapitalismin kaikkien ristiriitojen peloton ja johdonmukainen loppuun asti paljastaminen. Siten siis, porvarillisen taloustieteen »objektiivisuudelle» Marx asetti vastapainoksi poliittisen taloustieteen puolueisuuden, sen yhteyden vallankumoukselliseen liikkeeseen, osoitti sen osuuden aseena kapitalistisen järjestelmän arvostelussa ja proletaarisen vallankumouksen valmistamisessa. Marx piti »Pääomaansa» puolueisena tuotteena, proletariaatin luokkataistelun taktiikan ja strategian perustana.

Marx taisteli myöskin kaikenlaista kaavamaisuutta ja lahkolaisuutta vastaan. Oppiaan hän piti toimintaan johtavana ja sitä hän, kuten olemme nähneet, alituisesti kehitti. Marxin elämän aikana »Pääoman» I osa painettiin kaksi kertaa ja Marx teki toiseen painokseen huomattavia korjauksia ja lisäyksiä ja jätti joukon arvokkaita lisäyksiä vielä seuraaviakin painoksia varten.

Leninin ja Stalinin tuotteissa Marxin oppi on nostettu uuteen vaiheeseen. Leninismi yleistää sen aikakauden kokemuksen, joka tuli »Pääoman» ilmestymisen jälkeen. Mutta voidakseen omaksua leninismin, pitää omaksua »Pääoma», sillä leninismi on Marxin opin edelleen kehittämistä. Ensimmäisen amerikkalaisen lähetystön kysymykseen: »Minkälaisia uusia periaatteita Lenin ja kommunistinen puolue ovat käytännöllisesti katsoen lisänneet marxismiin?» — toveri Stalin vastaa »Minä luulen että Lenin ei ”lisännyt” mitään ”uusia periaatteita” marxismiin, sillä Lenin ei poistanut yhtään marxismin "’vanhoista” periaatteista. Lenin oli ja jää Marxin ja Engelsin uskollisimmaksi ja johdonmukaisimmaksi oppilaaksi, joka kokonaisuudessaan ja täydellisesti nojautui marxismin periaatteisiin. Mutta Lenin ei ollut ainoastaan Marxin ja Engelsin opin täytäntöönpanija. Hän oli lisäksi Marxin ja Engelsin opin jatkaja. Mitä se merkitsee? Se merkitsee sitä, että hän kehitti edelleen Marxin ja Engelsin oppia sovellutettuna kehi-

tyksen uusiin olosuhteisiin, sovellutettuna kapitalismin uuteen vaiheeseen, sovellutettuna imperialismiin» (»Leninismin kysymyksiä», siv. 169. X ven. painos).

Lenin ja Stalin kehittivät Marxin ja Engelsin oppia edelleen, heille se ei ollut dogmi (oppilause, kaava). Dogmaattiselle marxismille, joka on yksi opportunismin muunnos, he asettivat vastapainoksi luovan marxismin. Ja se pitää tarkoin muistaa »Pääomaa» tukittaessa. Ei voida tämän nerokkaan luomuksen opiskelua johtaa määrättyjen ikuisiksi ajoiksi annettujen totuuksien summan omaksumiseen. Ei voida omaksua »Pääomaa» sitä dogmaattisesti tutkimalla: sitä kirjaa pitää tutkia *leniniläisesti*, *stalinilaisesti* ts. *luovasti*. Työskennellä luovasti »Pääoman» parissa merkitsee sitä, että itsenäisesti ajatellaan sen vallankumouksellista sisältöä, omaksutaan sen metodi, opitaan soveltamaan Marxin oppia keskeytymättä muuttuvaan konkreettiseen todellisuuteen.

V

Marxin »Pääoman» I osan ilmestyminen merkitsi täydellistä käännettä poliittisessa taloustieteessä. I osassa Marx antaa porvarillisen yhteiskunnan taloudellisen lain liikkeestä syvällisen erittelyn. Marx loi opin tavarasta, arvosta, rahasta; hän pystytti taloudellisen oppinsa kulmakiven, ts. toi ilmi lisäarvon, hän tutki pääoman kasautumisprosessia ja muokkasi kapitalistisen kasautumisen yleisen lain; hän paljasti kapitalismin perusristiriidat ja osoitti miten itse kapitalismin kehityksen kautta valmistuvat objektiiviset ja subjektiiviset edellytykset kapitalistisen järjestelmän kukistamiselle ja uuden, sosialistisen järjestelmän voitolle.

Marx, kuten Lenin osoitti, näytti »Pääomassa» »koko kapitalistisen yhteiskuntamuodon elävänä — elinoloineen, tosiasiallisine yhteiskunnallisine ilmiöineen, jotka johtuvat luokkavastakohdissa esiintyvistä tuotantosuhteista, porvarillisine poliittisine päällysrakenteineen, joka suojelee kapitalistien luokan herruutta, porvarillisine vapaus- ja tasa-arvoaatteineen» (Kootut, I osa, siv. 62).

Mutta kuten tunnettua, Marxin taloudellinen oppi ei tullut likikään tyhjentävästi esitettyä »Pääoman» I osassa, jonka otsikkona oli »Pääoman tuotantoprosessi». Pääoman tuotantoprosessin erittely, jonka Marx antaa »Pääoman» I osassa tarvitsi täydennystä pääoman kiertokulkuprosessin erittelyllä. Sitä prosessia Marx tutkiikin »Pääoman» II osassa, jonka otsikkona on »Pääoman kiertokulkuprosessi».

Kapitalistisen tuotannon prosessissa muodostuu lisäarvo, mutta se realisoituu kapitalistisessa kiertokulussa. Lisäarvo, joka luodaan tuotantoprosessissa lisätuotteen muodossa esiintyy tavaramuodossa. Vasta kiertokulussa se muuttuu tavaramuodosta rahamuotoon, missä se liikkuu edelleen: yksi osa siitä menee kapitalistin henkilökohtaisten tarpeitten tyydyttämiseen, toinen käytetään lisäpääomana.

> »Kasautumisen ensimmäinen ehto, kirjoittaa Marx, on täytetty, koska kapitalisti onnistui myymään tavaransa ja muuttamaan uudelleen suuren osan niistä saamistaan rahoista pääomaksi. Edelleen edellytetään, että pääoma suorittaa kiertokulkunsa normaalilla tavalla. Sen prosessin lähempi erittely jää toiseen kirjaan» (»Pääoma», I osa, siv. 443, 1932 painos).

»Pääoman» I osassa tutkitaan myös yksinkertaista ja laajennettua uusintamista, — ne molemmat edellyttävät kiertokulkua, mutta sitä ei siinä vielä tutkita. Kiertokulku johtuu tuotannosta, mutta sillä on oma lainalaisuutensa, jota erittelemättä kapitalistisen tuotantotavan tutkiminen ei olisi täydellinen. Mutta, se tutkimus ei ole tyhjentävä kiertokulunkaan erittelyllä. Tuotettua lisäarvoa ei ainoastaan realisoida, vaan se myös jaetaan, — se jakautuu yhdeltä puolen kapitalistien eri ryhmien kesken, ja toiselta puolen, — kapitalistien luokan ja maanomistajaluokan välillä. Sitä prosessia Marx tutkii »Pääoman» III osassa, jonka otsikkona on »Kapitalistinen tuotantoprosessi kokonaisuudessaan».

»Pääoman» I osassa Marx tarkastelee kapitalistista tuotantotapaa, joka on koko »Pääoman» tutkimuskohde, siinä muodossa millaisena se esiintyy välittömässä kapitalistisessa tuotantoprosessissa.

»Pääoman» II osassa samaa tuotantomuotoa tutkitaan jo toisessa valaistuksessa: sellaisena kun se ilmenee kapitalistisen kiertokulun prosessissa. »Pääoman» III osassa taas Marx tarkastelee kapitalistista tuotantotapaa sen kaikissa ilmenemismuodoissa ja osoittaa, miten työläisten tuottama lisäarvo jakautuu hallitsevien luokkien eri ryhmien välillä.

Mainituissa kolmessa »Pääoman» osassa on, Marxin ilmaisun mukaan, esitetty yleinen teoreettinen osa, jossa kapitalistista tuotantosuhteiden järjestelmää katsellaan eri puolilta, niiden eri puolien yhteenkuuluvaisuuden ja yhtenäisyyden pohjalta. IV osassa, jonka nimenä on »Lisäarvoteoria» Marx esittää edeltäjiensä taloudellisten oppien historian.

Siten vain koko »Pääoma», ts. sen kaikki osat yhdessä antavat täydellisen kuvan Marxin taloudellisesta opista kokonaisuudessaan.

»Pääoman» I osan ilmestyttyä Marx suoritti valtavan työn valmistaakseen toiset osat painokuntoon, mutta sitä työtä hän ei onnistunut suorittamaan loppuun asti: sairaus ja ennenaikainen kuolema estivät hänet sitä tekemästä.

Marx jätti jälkeensä valtavan määrän käsikirjoituksia, jotka eivät olleet läheskään painokunnossa. Tarvittiin vielä suurta työtä niiden käsikirjoitusten painokuntoon saattamiseksi. Sen työn suoritti Marxin ystävä Engels. Hän valmisti painoon ja kustannettavaksi »Pääoman» II ja III osan. Lenin kirjoitti: »Nämä kaksi ”Pääoman” osaa ovat todellakin kahden työtä: Marxin ja Engelsin» (Kootut, I osa, siv. 414).

Marxin »Pääoman» II osassa on kolme jaksoa ja kaksikymmentäyksi lukua. Ne asettamukset, joita Marx kehitti I osassa ovat II osan teoreettisena perustana ja tulevat siinä edelleenkehitettyä.

»Pääoman» I osassa on osoitettu: 1) miten rahat muuttuvat pääomaksi, 2) miten työprosessista tulee myöskin arvon kasvamisprosessi (ts. lisäarvon tuotantoprosessi) ja 3) että tuotettu tavara sisältää itsessään arvon ja lisäarvon. »Pääoman» II osassa Marx katsoo näitä toimintoja eri asteina tai vaiheina, liikkeessä, jota Marx nimitti pääoman

kehäkierroksi ja havainnollisti sen monilla kaavoilla. Yksinkertaisin niistä on: R—T …. P …. T^1—R^{1*}.

»Pääoman» II osa alkaa tuon pääoman kehäkierron erittelystä. Tosi kyllä, R—T (joka kuvaa rahan muuttumista työvoimaksi ja tuotantovälineiksi) ja P (tuotantoprosessi) olivat Marxin kaikinpuolisen tutkimuksen kohteina jo I osassa, mutta II osassa ne esiintyvät uudessa valossa. Rahat, jotka toimivat kiertokulun piirissä työvoiman ja tuotantovälineiden hankkimisvälineenä, eivät tässä enää ole esitetyt yksinkertaisesti vain rahana, vaan rahamuodossa olevana pääomana tai rahapääomana. Muututtuaan työvoimaksi ja tuotantovälineiksi pääoma siirtyy rahamuodosta tuotantomuotoon ts. muuttuu tuottavaksi pääomaksi.

Edelleen, tuottava pääoma, joka toimii tuotannossa, luo uuden tavaran, T^1, joka sisältää arvon plus lisäarvon. Se onkin yksityiskohtaisesti tarkastettu I osassa, mutta vaihe T^1—R^1, ts. uudestaan tuotetun tavaran realisoiminen oli siinä vasta olettamuksena ja II osassa sitä ensi kerran tutkitaan. Tuottaessaan tavaroita pääoma siirtyy tuotannollisesta muodosta tavaramuotoon, muuttuu tavarapääomaksi, mutta »heittäen» pois sen muodon se taas uudelleen ottaa alkuperäisen rahamuodon. Sen prosessin Marx kuvasi seuraavasti T^1—R^1.

Siten siis pääoma arvona, joka on lisäarvon kantajana, on liikkeessään kolmessa muodossa: raha-, tuotanto- ja tavaramuodossa, jotka vastaavat pääoman kehäkierron komea vaihetta. Kehäkierron vaiheilla tarkoitetaan toisista erillään olevia, joskin toisistaan johtuvia, prosesseja, jotka tapahtuvat joko kiertokulussa tai tuotannossa. Ensimmäinen vaihe, R—T, tapahtuu kiertokulun piirissä, työmarkkinoilla ja tavaramarkkinoilla, missä ostetaan työvoima ja tuotantovälineet. Toinen vaihe, P, tapahtuu tuotannossa — tehtaissa, missä, kuten Marx sanoi »luodaan ihmeitä»: arvo lisääntyy kuin itsestään, ts. tuotetaan lisäarvoa. Kolmas vaihe, T^1—R^1 siirtyy taas kiertokulun piiriin; mutta nyt kapitalisti esiintyy jo, ei ostajana, vaan tavaran myyjänä ja hänen pitää suorittaa »epätoivoisia hyppäyksiä»: löytää kulutusmarkkinat.

* R = raha, T = tavara, P = tuotantoprosessi.

Pääoman liike kehäkierron muodossa johtaa pääoman muotojen keskeytymättömään vaihtumiseen, ts. keskeytymättömään siirtymiseen yhdestä muodosta toiseen. Sisällöltään pääoma on kategoria, joka ilmaisee luokkasuhdetta, herruutta työn yli, mutta se suhde saa erilaisia muotoja. Milloin kapitalisti on työläisen vastakohtana rahojen omistajana; milloin hän on työläisen vastakohtana jo itse ostettujen tuotantovälineiden omistajana, työvoiman omistajana, jota hän käyttää ja pusertaa siltä enemmän lisätyötä; milloin kapitalisti esiintyy tavaroiden omistajana, tavaroiden, joihin jo sisältyy lisätyö (ts. lisäarvo) ja joiden realisoiminen tekee mahdolliseksi kehäkierron aloittamisen uudelleen.

Pääoman, joka riistää työtä, ei kerran, vaan keskeytymättä, täytyy myöskin keskeytymättä suorittaa muodonvaihdoksensa, so. lueteltujen muotojen vaihdokset. Pääoma ei ole paikallaanoleva esine, sillä ilman liikettä ei ole pääomaa samoinkuin sitä ei ole ulkopuolella luokkasuhteiden. »Käsitys pääomasta itsestäänkasvavana arvona, — sanoo Marx, — sisältää ei ainoastaan käsityksen luokkasuhteista, ja yhteiskunnan määrätystä luonteesta, joka johtuu siitä, että työ on olemassa palkkatyönä. Pääoma on, sen lisäksi, liikettä, kehäkiertoprosessi, joka kulkee erilaisten vaiheiden läpi, ja itse vuorostaan sulkee sisäänsä kolme erilaista kehäkiertoprosessin muotoa. Siksi pääoman voi ymmärtää vain liikkeenä, eikä esineenä, joka on lepotilassa» (»Pääoma», II osa, siv. 60).

Pääoma ei voi jähmettyä tai pitkäksi aikaa jäädä yhteen tai toiseen muotoonsa. »Jos pääoma, — kirjoitti Marx, — pysähtyy ensimmäiseen vaiheeseen, R—T, niin rahapääoma kovettuu aarteeksi; jos se pysähtyy tuotannolliseen vaiheeseen, niin yhtäällä ovat tuotantovälineet toimimatta, ja toisaalla työvoima jää käyttämättömäksi; jos pääoma taas kohtaa pidäkkeen viimeisessä vaiheessa, T^1—R^1, niin myymättömät tavarat, kasautuen, tilkitsevät kiertokulun» (»Pääoma», II osa, siv. 20).

Pääoman liike johtuu itse pääoman luonteesta luokkasuhteena. Pysähtyessään johonkin noista kolmesta muodosta se lakkaa olemasta

voima, joka pusertaa lisätyötä, siis lakkaa olemasta arvo, joka on lisäarvon kantaja. Pääoma luokkasuhteena realisoituu erikoisessa liikkeen muodossa — pääoman kiertokulun muodossa, jonka tutkimiselle »Pääoman» II osan ensimmäinen jakso, jonka nimenä on »Pääoman muodonvaihdokset ja niiden kiertokulku», on omistettu.

Marxin edeltäjät, jotka asettivat yhtäläisyysmerkin pääoman ja tuotantovälineiden välille, näkemättä pääoman luokkaolemusta, eivät ymmärtäneet sitä, että pääoma on liikettä, että vain liikkeessä pääoman olemus ilmenee (ilmeten eri tavalla sen kolmessa muodossa) voimana, joka orjuuttaa ja riistää työtä. Rahamuodossaan pääoma on ehdollinen, mahdollinen; tuotannollisessa muodossa se on toiminnassa; tavaramuodossa se on jo realisoitu kasvaneena arvona. Nämä pääoman erilaiset muodot johtuvat, kuten tunnettua siitä, että lisäarvo syntyy vain tuotannossa. Juuri siksi, että lisäarvo syntyy tuotannossa, pääoma siinä kiertokulun vaiheessa saa tuotannollisen pääoman muodon. Pääoma toisissa vaiheissaan ei ole tuotannollinen, mutta se suorittaa toisia toimintoja, joita ilman kapitalistinen tuotanto on mahdoton.

Luodessaan taloudellisen oppinsa Marx antoi syvällisyydessään mainion perustelun tuotannon ja kiertokulun yhtenäisyydestä ja niiden erilaisuudesta. Porvarillinen poliittinen taloustiede sisällyttää kiertokulkuun yhdeltä puolen liikenteen ja muut tuotannollis-tekniliset ainekset, joilla on paikkansa kiertokulun piirissä ja toiselta puolen oikeudellisen toimenpiteen: omistusoikeuden siirtämisen yhdeltä henkilöltä toiselle. Sellaisella asettelulla kapitalistisen kiertokulun ominaisuudet perinpohjin vääristellään. Marx tutkii aivan uudella tavalla kiertokulun kysymystä. Marx paljastaa pääoman tutkimuksessaan nimenomaan kapitalistisen kiertokulun omalaatuisuuden, joka johtuu kapitalistisesta tuotannosta ja joka viimemainitun kanssa muodostaa yhden kokonaisuuden. Kapitalistinen kiertokulku on arvon liikettä pääomana; liikettä, jossa hankitaan lisäarvon lähde, työvoima (kiertokulun ensimmäinen vaihe) ja lisäarvo realisoituu (kiertokulun toinen vaihe). Liikenteen Marx sisällyttää kuuluvaksi tuotantoon, joka jatkuu kiertokulussa, mutta ei pidä sitä kiertokulun tekijänä; kiertokulun te-

kijöitä eivät ole myöskään sellaiset toiminnat kuin tavaroiden säilyttäminen, pakkaus ym. Siinä yhteydessä Marx uudella tavalla katselee kiertokulun kustannuksia. Hän jakaa ne puhtaisiin kustannuksiin, säilytyskustannuksiin ja liikennekustannuksiin. Puhtaat kustannukset, ts. ne, jotka johtuvat arvon muodon vaihdoksesta, Marx laskee tavaratuotannon tuottamattomiksi kustannuksiksi, jotka erikoisesti kasvavat kapitalistisen tuotannon aikana. »Se on osa yhteiskunnallisesta rikkaudesta, joka pitää uhrata, — kuten Marx sanoo, — kiertokulun prosessille».

Kiertokulkuprosessille uhrataan myöskin valtava määrä elävää työtä, joka kiertokulussa on tuottamatonta työtä. Marxin opin mukaan, jonka hän lyhyesti esitti »Pääoman» I osassa ja kaikin puolin kehitti »Lisäarvoteorioissa», tuotannollista työtä kapitalismin vallitessa on vain se työ, joka tuottaa lisäarvoa ja pääomaa. Tutkien kapitalistista kiertokulkua, Marx osoitti, että kapitalismin aikana työtä ei ainoastaan riistetä, vaan myöskin tuottamattomasti tuhlataan. Kapitalistinen kiertokulku nielee suuren määrän työtä ja sillä etäännyttää sen tuotannosta, ts. vähentää yhteisen yhteiskunnallisen työn tuotannollista voimaa.

VI

»Pääoman» II osan keskeisenä kysymyksenä on uusintamisen pulmakysymys ja koko yhteiskunnallisen pääoman kiertokulku.

Tutkiessaan yksityisen pääoman kiertokulkua Marx tutkii miten ja minkälaisia muotoja pääoma liikkeessään saa ja miten ja mistä se luopuu. Mutta pääoman liikettä tutkitaan tässä vain muotojen vaihtumisen kannalta eikä esineellisesti, ts. tässä ei valaista kysymystä siitä, missä ja miten sanokaamme konerakennustehtaat realisoivat koneensa ja ostavat polttoainetta, metalleja jne. Edellytetään, että se tapahtuu vaihdon tuloksena, myynnin ja oston tietä. Koko yhteiskunnallisen pääoman liikettä tutkittaessa on sen sijaan tutkimusesineenä, ei pääoman muotojen vaihtuminen: se on jo tutkittu — vaan esineiden vaihto: miten tapahtuu koko yhteiskunnallisessa mittakaavassa yksien

käyttöarvojen vaihtaminen toisiin. Niiden pitää olla jonkunlaisessa suhteessa keskenään, muuten sellainen vaihto on mahdoton, ja mahdotonta olisi silloin koko yhteiskunnallinen uusintaminenkin.

Kapitalistinen talousjärjestelmä on anarkistinen järjestelmä. Sen perusristiriita on ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja omistuksen yksityiskapitalistisen muodon välillä. Kapitalismin lait toimivat alkuvoimaisesti ja havaitaan »väkivaltaisesti säännöstelevinä luonnonlakeina vain tuotteiden tilapäisissä ja alati horjuvissa vaihtosuhteissa, samoin kuin havaitaan esim. painolaki silloin kun rakennus luhistuu jonkun päälle.» (»Pääoma», I osa, sivu 34).

Siten Marx luonnehtii arvolain toimintaa kapitalistisessa taloudessa ja se on täysin sovellutettavissa koko yhteiskunnallisen pääoman liikkeen lainalaisuuteen, ts. sen uusintamiseen ja kiertokulkuun. Se merkitsee, että yhdenmukaisuus yhteiskunnallisen tuotannon eri osien välillä yhdeltä puolen, ja tuotannon ja kulutuksen välillä toiselta puolen, paljastuu vain sattumallisten ja alituisesti horjuvien suhteiden kautta. Sitä ilman on mahdoton koko yhteiskunnallisen pääoman liike kapitalismin olosuhteissa. Toisin sanoen, välttämätön yhdenmukaisuus tai sopusuhde paljastuu tässä niiden epäyhdenmukaisuuksien ja epäsuhteitten kautta, jotka keskeytymättä kasaantuvat ja päättyvät räjähdyksiin ajoittaisten pulien muodossa.

Sen sopusuhteen olemuksen, joka ilmenee, kuten sanottu vain epäsuhteena, Marx paljastaa erittelyllään koko yhteiskunnallisen pääoman uusintamisesta ja kiertokulusta ja ratkaisee yhden kapitalistisen talousjärjestelmän monimutkaisimmista pulmakysymyksistä — tavaroiden realisoimisen pulmakysymyksen. Mutta hän ratkaisee sen »Pääoman» II osassa mahdollisimman yleisessä muodossa, abstraktisesti. Marx luo tässä, kuten Lenin sanoo, abstraktisen realisoimisteorian. Mutta se abstraktio kuuluu niihin abstraktioihin*, jotka ovat tieteellisiä, oikeita. Ne »kuvastavat luontoa syvällisimmin, oikeimmin, *täydellisimmin*» (Lenin).

* *abstraktio* = käsite.

Koko tavaramäärä, jonka yhteiskunnallinen pääoma tuottaa on kokoonpantu erilaisista käyttöarvoista. Luokitellen käyttöarvot siitä riippuen, tyydytetäänkö niillä tuotannollista vai henkilökohtaista kulutusta, Marx jakaa tavaramäärän tuotantotarvikkeisiin ja kulutustarvikkeisiin. Sitä vastaten myöskin yhteiskunnallinen tuotanto jakautuu kahteen osaan: yhdessä tuotetaan tuotantovälineet ja toisessa kulutustarvikkeita. Ja vaihdon kulusta näiden kahden osan välillä riippuu yhteiskunnallisen pääoman liike.

Eritellen tätä vaihtoa Marx erottaa siitä joukon tekijöitä, jotka eivät vaikuta sen olemukseen. Marx edellyttää, esim., että vaihto kahden mainitun osan välillä tapahtuu arvon mukaan, ts. jättää ottamatta huomioon markkinahintojen heilahdukset. Edelleen Marx edellyttää, että myöskin työvoima myydään arvon mukaan ja että suhde pysyvän ja vaihtuvan pääoman välillä ei muutu. Marx jättää huomioonottamatta myöskin ulkomaisen kaupan, olettaen, että tavarat liikkuvat vapaasti yksistä maista toisiin ja tuotannon ja kiertokulun olosuhteet ovat kaikkialla samanlaiset. Lopuksi, Marx eritellessään tavaroiden vaihtoa eristää siitä myöskin pienet tavaratuottajat: kapitalistisessa maailmassa, jota Marx tutkii, katsotaan vain kapitalistinen tuotanto luonteenomaiseksi, vastakohtaisine luokkineen. Todellisuudessa ei ole yhtään kapitalistista maata — ei edes kaikkein kehittyneimpien joukossa, — missä ei olisi pieniä tavaratuottajia. Mutta heidän tuottamansa tavarat ovat myöskin joko tuotantovälineitä tai henkilökohtaisen kulutuksen välineitä. Siksi pienten tuottajien tavaramäärän yhdistäminen yleiseen tavaramäärään, jonka kapitalistit heittävät markkinoille, ei muuttaisi mitään yleisessä kysymyksen asettelussa siitä, miten tapahtuu vaihto henkilökohtaisen kulutuksen välineiden ja tuotantovälineiden välillä.

Lähtien edelläluetelluista edellytyksistä, Marx tutkii aluksi yksinkertaista uusintamista, ja sitten laajennettua. Ja niin edellisessä kuin jälkimmäisessäkin tapauksessa hän jakaa yhteiskunnallisen tuotannon: 1) tuotantovälineiden tuotantoon ja 2) kulutustarvikkeiden tuotantoon.

Pääoma, joka vaikuttaa näissä molemmissa yhteiskunnallisen tuotannon vaiheissa, on kokoonpantu kahdesta osasta: pysyvästä ja vaihtuvasta, — mutta koko tavaroiden arvo hajoaa kolmeen osaan. Yksi osa korvaa kulutetun pysyvän pääoman, joka on merkitty kirjaimella c; toinen osa korvaa vaihtuvan pääoman, joka on kuvattu kirjaimella v; kolmannen osan muodostaa lisäarvo, joka on merkitty kirjaimella m. Käyttäen näitä kirjainmerkkejä, me voimme kumpaisenkin vaiheen tavaroiden arvon ilmaista seuraavalla kaavalla: c+v+m.

Mutta miten määritellään jommankumman vaiheen tuotteiden, ts. kulutustarvikkeiden ja tuotantovälineiden kysyntä? Sen kysymyksen selvittämisessä täytyy muistaa, että tässä ei ole kysymys kysynnästä yleensä, vaan maksukykyisestä kysynnästä. Niiden ehtojen vallitessa, jotka yllä lueteltiin, on nähtävissä, että henkilökohtaisten kulutusvälineiden kysyntä yksinkertaisen uusintamisen vallitessa määritellään vaihtuvan pääoman eli sen työpalkan summalla, jonka koko työväenluokka saa, plus lisäarvon summalla, jonka saa koko kapitalistien luokka. Tuotantovälineiden kysynnän taas määrää niiden pääomien summa, jotka on käytetty molemmissa vaiheissa ja joiden pitää tulla korvattua tuotettujen tavaroiden arvojen vastaavilla osilla.

Siten siis, maksukykyinen kysyntä ja vastaava markkinoiden suuruus voidaan täysin määritellä. Sen Marx havainnollistuttaa mainioilla kaavoillaan »Pääoman» II osassa.

Yksinkertaisesta uusintamisesta Marx antaa seuraavan kaavan:

I	4000 c	+	1000 v	+	1000 m	=	6000
II	2000 c	+	500 v	+	500 m	=	3000

Siinä kaavassa on esitetty yhteiskunnallisen tuotannon ensimmäinen vaihe, jossa tuotantovälineet tuotetaan, ja toinen vaihe, jossa kulutustarvikkeet tuotetaan. Pysyvä pääoma, joka on sijoitettu ensimmäiseen vaiheeseen on sama kuin 4 tuhatta rahayksikköä, mutta vaihtuva pääoma sama kuin tuhannen. Toisessa vaiheessa pysyvä pääoma

on 2 tuhatta, vaihtuva 500. Lisäarvon normin ollessa 100 %, on lisäarvo merkitty ensimmäisessä vaiheessa tuhanneksi ja toisessa viideksisadaksi.

Miten realisoidaan tuotantovälineet, ts. ensimmäisen vaiheen yhteiskunnallinen tuotanto ja miten realisoidaan kulutusvälineiden, toisen vaiheen yhteiskunnallinen tuotanto?

Marxin kaavoissa on annettu tyhjentävä vastaus kysymykseen. Koko ensimmäisen vaiheen tuotannon arvo vastaa 6 tuhatta; osa siitä arvosta, 4 tuhatta, on siirretty pysyvästä pääomasta, vastaa siis tuotantovälineisiin kulutetun pysyvän pääoman arvoa. Toinen arvon osa taas, 2 tuhatta, on uudelleen luotu määrättynä ajanjaksona ja vuorostaan jakaantuu kahteen osaan: yksi korvaa työvoiman arvon, toinen osa muodostaa lisäarvon. Työläisten ja kapitalistien henkilökohtaiseen kulutukseen voidaan käyttää vain uudelleen luotu arvo, ts. 2 tuhannen arvo, koska siirtynyt arvo ei mitenkään voi tulla käytetyksi henkilökohtaiseen kulutukseen; sitä tarvitaan käytetyn pysyvän pääoman uudistamiseen.

Niin on asia, kun katsomme ensimmäisen vaiheen tuotteita arvojen summana. Mutta sillä realisoimisen pulmakysymys ei ole vielä ratkaistu. Me olemme vain saaneet tietää, että ensimmäisen vaiheen, kapitalisteilla määrätyn ajan, — sanokaamme vuoden, — loppuun mennessä on tuotantovälineet, joiden arvo riittää myöskin aikaisemman pysyvän pääoman palauttamiseen ja työläisille työpalkan maksamiseen ja heidän henkilökohtaiseen kulutukseensa. Mutta näiden tuotantovälineiden pitää tulla myydyiksi. Kenelle ne ovat välttämättömiä kulutusarvoina, ts. tuotantovälineinä?

Ennen kaikkea niitä tarvitsevat ensimmäisen vaiheen kapitalistit uudistaakseen luonnossa samassa vaiheessa käytetyn arvoltaan 4 tuhantisen pysyvän pääoman. Siis tuotantovälineet, arvoltaan 4 tuhatta, myydään samassa vaiheessa, jossa ne tuotetaan. Mutta jää vielä tuotantovälineiden ylijäämä arvoltaan 2 tuhatta.

Mitä tulee toiseen vaiheeseen, niin myöskin siinä, arvon kannalta asiaa katsoen, työläiset ovat konkreettisella työllä siirtäneet pysyvän

pääoman arvon tuotteisiin (2 tuhatta), ja abstraktisella työllä ovat luoneet uuden arvon, joka jakautuu työvoiman uusintamiskustannuksiin (500) ja lisäarvoon (500). Mutta, kulutusarvon kannalta asiaa katsoen tässä vaiheessa käytettiin tuotantovälineitä, mutta luotiin kulutusvälineitä. Se, ensiksi. Toiseksi luodut kulutustarvikkeet voivat tulla kapitalistien ja työläisten taholta käytetyiksi tässä vaiheessa vain summalla 1000 (500 v + 500), mutta tuotetut ne ovat 3000:lla. Sen lisäksi tuotantovälineet tuotannon uusintamisprosessia varten toisessa vaiheessa ovat ensimmäisessä vaiheessa 2 tuhatta, ts. muodostavat sen lisän, jota ei voida myydä itse ensimmäisessä vaiheessa.

Siten koko kapitalistisen tuotannon kahden vaiheen välinen vaihto sisältyy loppujen lopuksi tuotantovälineiden, joiden arvo on 2000, vaihtamiseen henkilökohtaisen kulutuksen välineisiin., joiden arvo myöskin on 2000. Me sanomme »loppujen lopuksi», koska konkreettisessa kapitalistisessa todellisuudessa se vaihto on vain lukemattoman monilukuisten erillisten osto-myyntiprosessien tulosta, yhdeltä puolen itse kapitalistien välillä, ja toiselta puolen kapitalistien ja työläisten välillä, jotka saavat työpalkan yksiltä kapitalisteilta ja ostavat kulutustarvikkeita toisilta.

Kummankin vaiheen tuotannon yksipuolisuus on aineellisena perustana niiden monipuoliselle riippuvaisuudelle ja yhteydelle. Ensimmäinen vaihe tarvitsee kulutusvälineitä, jotka on tuotettu toisessa. Ja toiselle vaiheelle ovat välttämättömiä tuotantovälineet, jotka tuotetaan ensimmäisessä. Yksinkertaisen uusintamisen vallitessa kulutustarpeiden kysyntä ensimmäisen vaiheen taholta on sama kuin siinä hankittu vaihtuva pääoma plus lisäarvo (kaava v + m), mutta tuotantovälineiden kysyntä toisen vaiheen taholta on sama kuin pysyvä pääoma (c). Siitä Marx formuloi yksinkertaisen uusintamisen ehdot seuraavasti: 1) ensimmäisen vaiheen vaihtuvan pääoman plus lisäarvon (v + m) pitää olla yhtä kuin toisen jakson pysyvä pääoma (c); 2) tuotantovälineiden pitää arvoltaan olla sama kuin kummankin vaiheen pysyvien pääomien summa; 3) kulutustarvikkeet taas ovat samat kuin näiden vaiheitten vaihtuvan pääoman plus lisäarvon summa.

Mutta yksinkertainen uusintaminen, kuten tunnettua, ei ole luonteenomainen kapitalistiselle tuotantotavalle; kapitalistit ovat pakotettuja, kuten on selvitetty »Pääoman» I osassa, keskeytymättä laajentamaan tuotantoaan. Mutta sitäkin suuremmalla syyllä Marxin suorittamalla yksinkertaisen uusintamisen erittelyllä on valtava tieteellinen merkitys, joka valaa valoa koko uusintamisen ja yhteiskunnallisen pääoman kiertokulun kulkuun, siinä luvussa myöskin uusintamiseen laajennetussa mittakaavassa.

Laajennetun uusintamisen Marx kuvaa seuraavassa kaavassa:

I	4000 c	+	1000 v	+	1000 m	=	6000
II	1500 c	+	750 v	+	750 m	=	3000

Pikainen katsaus tähän kaavaan osoittaa, että laajennetussa uusintamisessa ensimmäisen vaiheen vaihtuva pääoma plus lisäarvo ovat suuremmat kuin toisen vaiheen pysyvä pääoma, että tuotantovälineiden arvo on suurempi kuin molempien vaiheitten pysyvien pääomien summa ja että kulutustarvikkeiden arvo on pienempi kuin niiden vaihtuvat pääomat plus lisäarvo. Nämä ehdot ovat, kuten alempana näemme perustana laajennetulle uusintamiselle.

Olettakaamme, että ensimmäisen vaiheen kapitalistit muuttavat lisäpääomaksi puolet lisäarvosta, so. 500 m, joka suhteitten säilyessä muuttumattomana pysyvän ja vaihtuvan pääoman välillä hajoaa 400 c ja 100 v. Tässä tapauksessa ensimmäisen vaiheen kapitalistit lisäävät pysyvää pääomaansa 400:lla, mutta vaihtuvaa 100:lla. Vastaavasti muuttui myöskin maksukykyinen kysyntä niin tuotantovälineisiin kuin henkilökohtaisen kulutuksen välineisiinkin nähden ensimmäisen vaiheen puolelta. Kysyntä työläisten puolelta nousi 1000:sta 1100:aan (vaihtuvan pääoman lisäyksen sai lisätyövoima); kysyntä taas kapitalistien taholta henkilökohtaisiin kulutustarpeisiin aleni 1000:sta 500:aan, mutta sen sijaan lisääntyi heidän kysyntänsä tuotantovälineisiin 400:lla.

Siten siis kysynnän luonne ensimmäisen vaiheen taholta muuttui, mutta sen suuruus on täysin määriteltävissä: se määritellään henkilökohtaisen kulutuksen välineitä varten varatulla vaihtuvalla pääomalla 1100 plus lisäarvolla 500, mutta tuotantovälineitä varten lisääntyneellä pysyvällä pääomalla 4400. Saman summan ensimmäisen vaiheen kapitalistit käyttävät saman vaiheen tuotantovälineisiin ja toista vaihetta varten jää kaikkiaan 6000 – 4400 = 1600; ensimmäisen vaiheen työläiset ja kapitalistit ostavat henkilökohtaisen kulutuksen välineet toisessa vaiheessa samalla summalla.

Sen jälkeen laajennettu uusintaminen voi jo alkaa ensimmäisessä vaiheessa pääomalla 4400 c plus 1100 v; samanlaiset olosuhteet ovat laajennettua uusintamista varten luotu myöskin toisessa vaiheessa. Myytyään ensimmäisessä vaiheessa henkilökohtaisen kulutuksen välineet 1600:lla, toisen vaiheen kapitalistit ostavat samalla summalla tuotantovälineitä ja niiden pysyvä pääoma muuttuu 1500:sta 1600:aan; sitä vastaavasti lisääntyy myöskin vaihtuva pääoma 750:sta 800:aan*. Sen ehdon vallitessa ensimmäisen tuotantovuoden (tai muun ajan) loppuun mennessä saamme kasautumisen pohjalla seuraavan kaavan:

$$\begin{array}{llllllll} \text{I} & 4400\,c & + & 1100\,v & + & 1100\,m & = & 6600 \\ \text{II} & 1600\,c & + & 800\,v & + & 800\,m & = & 3200 \end{array} \Big\} \; 9800$$

Koko tuotannon yleinen kasvu on arvoltaan 800.

Täytyy huomauttaa, että sopusuhde, joka on välttämätön yksinkertaiselle ja laajennetulle uusintamiselle, vakituisesti rikkoutuu; rikkoutuu niin muodoin myöskin yhteiskunnallisen pääoman uusintaminen. Nämä rikkoutumiset eivät ole sattumanvaraisia heilahteluja eivätkä väliaikaisia poikkeamisia muka olevasta tasapainosta. Päinvastoin, »tasapaino tämän uusintamisen alkuvoimaisesti muodostuvassa rakennelmassa on itse sattuma» (»Pääoma», II osa, siv. 430).

* Toisessa vaiheessa vaihtuvan pääoman suhde pysyvään pääomaan on sama kuin 1:2. Siksi pysyvän pääoman kasvu sadalla johtaa vaihtuvan pääoman kasvuun 50 %.

Yhteiskunnallisen pääoman uusintaminen ja kiertokulku tapahtuvat alkuvoimaisena ja ristiriitaisena prosessina, jonka kuluessa voimistuu ja kasvaa epäsuhde yhteiskunnallisen pääoman eri osien välillä, jonka prosessin keskeyttävät aika ajoittain taloudelliset kriisit. Mutta erittelemättä koko yhteiskunnallisen pääoman uusintamista ja kiertokulkua, joka selvittää sen eri osien yhteenkuuluvaisuuden, ei voida ymmärtää, mihin sisältyvät ja millä voimalla tapahtuvat epäsuhteen syntymiset.

Marxin oppi koko yhteiskunnallisen, pääoman uusintamisesta ja kiertokulusta on teoreettisena perusteluna pulien kiertämättömyydestä kapitalismin vallitessa.

Kapitalisti on tehtaassaan millään rajoittamaton valtias, joka despoottisesti alistaa kaiken ja kaikki tahtonsa alaiseksi, tahtonsa, joka on suunnattu lisäarvon maksimimäärän puristamiseen riiston avulla palkkaorjiltaan. Tuotantonsa rajojen ulkopuolella taas, kiertokulun piirissä, markkinoilla, hän joutuu markkinavoiman vallan alaiseksi. Voittaakseen kilpailussa ja saadakseen mahdollisimman paljon voittoa kapitalistit ovat pakotetut menettämään huomattavasti varoja ilmoituksiin, mainoksiin ja muihin kiertokulun tuottamattomiin kustannuksiin.

Mutta sillä kapitalistit voimistavat markkinoiden kaaosta ja vielä enemmän moninkertaistuttavat koko yhteiskunnallisen pääoman uusintamisen ja kiertokulun prosessia. Imperialismin ideologit vakuuttavat, että suurten monopolisten yhtymien — trustien, syndikaattien, kartellien, — kutsumuksena on »normalisoida» markkinat ja lopettaa tuotannon anarkia. Todellisuudessa kaikki kapitalismin ristiriidat ovat imperialismin aikana yhä enemmän kärjistyneet ja uusintamisen ja kiertokulun prosessi on muuttunut huomattavasti nopeammaksi ja vertaansa vailla olevan terävänä esiintyvät aika-ajoittain ylituotantopulat.

VII

Selvittäessään yhteyttä »Pääoman» I ja II osan ja sen III osan välillä Marx kirjoitti: »Siten siis, ne pääoman muodot, joita me kuvaamme tässä kirjassa, lähestyvät askel askeleelta sitä muotoa, jossa

ne esiintyvät yhteiskunnan pintailmiöinä erilaisten pääomien vaikutuksessa toinen toisiinsa, kilpailussa ja tuottajien jokapäiväisessä tietoisuudessa» (»Pääoma», III osa, siv. 25. 1938 painos, ven.).

»Pääoman» III osassa Marx alkaa kapitalistisen tuotantotavan tutkimisen voitosta ja voiton suhdeluvusta, ts. niistä muodoista, joissa lisäarvo ja lisäarvon suhdeluku esiintyvät pinnallisina taloudellisina ilmiöinä. Sellaisia muotoja Marx nimittää muunnetuiksi muodoiksi.

»Pääoman» III osassa Marxin oppi niistä muodoista kehittyy edelleen ja kaikinpuolisesti. »Pääoman» I osassa Marx tutki työpalkkaa työvoiman arvon ja hinnan muunnettuna muotona. III osassa tutkitaan voiton ja voiton suhdeluvun lisäksi myöskin sellaisia lisäarvon muunnettuja muotoja kuin keskinkertainen voitto ja tuotannon hinta, yrittäjän tulo ja prosentti, ja myöskin korko.

Mutta Marx osoittaa ennen kaikkea, miten lisäarvo ja lisäarvon suhdeluku saavat muunnetut muotonsa. »Lisäarvo ja lisäarvon suhdeluku, — sanoo Marx, — edustavat suhteellisesti jotain näkymätöntä, joka vaatii oleellisen paljastamista. Samalla voiton suhdeluku, ja myöskin sellainen lisäarvon muoto kuin voitto havaitaan pintailmiöinä.»

Se »näkymätön» ja »oleellinen» tulivat Marxin taholta paljastettua jo »Pääoman» I osassa. III osassa taas tutkimus aloitetaan siitä muodosta, missä »näkymätön» ja »oleellinen» on havaittavissa ilmiön pinnalla.

Porvarillisen yhteiskunnan pinnalla työn kulutus naamioidaan pääoman kulutuksella ja todellinen tavaran arvo — tuotannon kustannuksilla. Siinä siis, kuten kapitalistin tietoisuudessakin, katoaa pysyvän ja vaihtuvan pääoman välinen ero, — sillä lisäarvo muuttuu samalla näkymättömäksi. Yhteiskunnan pintailmiönä se esiintyy ei lisätyön omaksumisen tuloksena, vaan lisäyksenä tuotantokustannuksiin, näyttäen koko ennakolta sijoitetun pääoman tuotteelta.

Sellaisessa muodossa, ts. lisäyksenä tuotantokustannuksiin lisäarvo saa voiton muodon, minkä vuoksi Marx nimittikin voittoa lisäar-

von muunnetuksi muodoksi. Sillä siinä muodossa lisäarvo on vääristelty: se ei ole yhteydessä vaihtuvaan pääomaan, vaan on yhteydessä koko pääomaan, joka esiintyy sen »synnyttäjänä». Lisäarvon muuttuminen voitoksi merkitsee myös lisäarvon suhdeluvun muuttumista voiton suhdeluvuksi. Ensimmäisellä (lisäarvon suhdeluvulla) ymmärretään lisäarvon suhdetta vaihtuvaan pääomaan, toisella (voiton suhdeluvulla) — sen suhdetta koko pääomaan. Ja samanaikaisesti kuin lisäarvon suhdeluku on pääoman taholta suoritetun työn riiston asteen osoittajana, — voiton suhdeluku osoittaa yhden tai toisen tuotantoalan pääomasijoitusten edullisuuden. Voiton suhdeluvussa lisäarvo jakaantuu koko pääomalle ja asia esitetään siten kuin muka jokainen pääoman osa, riippumatta siitä, mihin se on sijoitettu, toisi vastaavan osan voittoa.

Mutta sillä ei selvitetä tyhjentävästi sitä, mitä tapahtuu porvarillisen yhteiskunnan pinnalla. Johtuen pääomien vaikutuksesta toinen toisiinsa kilpailusta tulee laki (oikeammin, tendenssi), jonka mukaisesti samansuuruiset pääomat tuovat samanlaisen voiton. Mutta se vuorostaan johtaa useisiin muihin muunnoksiin, joita Marx tutki yksityiskohtaisesti »Pääoman» III osassa.

Tuotannon erilaisilla aloilla suhde vaihtuvan ja pysyvän pääoman välillä on erilainen, sillä yksillä aloilla käytetään enemmän elävää työtä, toisilla — vähemmän. Siis siellä, missä käytetään enemmän elävää työtä, luodaan enemmän arvoa ja lisäarvoa ja päinvastoin: missä käytetään vähemmän elävää työtä, luodaan vähemmän arvoa ja lisäarvoa. Jos voitto tuotannon eri aloilla olisi sama kuin niiden tuottama lisäarvo, saataisiin erilaisia voiton suhdelukuja suuruudeltaan samanlaisten pääomien ollessa kysymyksessä, mikä olisi ristiriidassa juuri mainitun lain kanssa: sama voitto yhtä suurista pääomista.

Tuotannon erilaisilla aloilla, riippuen pääoman elimellisestä kokoonpanosta, tuotetaan todellakin erilaisia lisäarvomääriä, mutta ne jaetaan pääomien suuruutta vastaavasti, ts. riippumatta niiden elimellisestä kokoonpanosta. Laki voiton samanlaisuudesta samansuuruisille pääomille ei merkitse sitä, että suuruudeltaan samanlaiset pää-

omat tuottavat samansuuruisia voittoja, vaan sitä, että koko yhteiskunnallisen pääoman tuottama lisäarvo jaetaan kapitalistien välillä niiden pääomien suuruutta vastaavasti, jotka muodostavat osan koko yhteiskunnallisesta pääomasta. Marx paljasti ensi kerran tämän lain todellisen olemuksen ja osoitti, että viimemainittu ei ole ristiriidassa hänen arvoteoriansa kanssa, vaan että juuri arvoteoria antaakin sille järkevän merkityksen.

Miten tapahtuu ylläosoitettu lisäarvon jakaantuminen? Teollisuuden alat, jotka ovat saavuttaneet korkean voiton suhdeluvun, vetävät puoleensa pääomia, mutta alat, jotka antavat alhaisen voiton suhdeluvun, työntävät pois pääomia. Sen seurauksena tapahtuu pääomien virtaus yksille aloille ja poisvirtaus toisilta aloilta, minkä tuloksena on tuotannon kasvu ja siis hintojen alentuminen siellä, minne pääomat virtaavat ja tuotannon aleneminen ja hintojen nousu siellä, mistä pääomat poistuvat. Sellainen pääomien edestakaisin virtaus jatkuu siksi, kunnes kaikkien teollisuusalojen tavaroiden hinnat alkavat antaa saman voiton yhtä suurista pääomista.

Sillä tavalla saatua yhtä suurta voittoa Marx nimitti keskimääräiseksi voitoksi ja paljasti, mitä siihen kätkeytyy. Marxia edeltäneet taloustieteilijät nimittivät sitä »luonnolliseksi» voitoksi. Mutta mitä sen taakse kätkeytyy — sellaista kysymystä porvarilliset taloustieteilijät eivät edes asettaneet, vaan rajoittuivat vain toteamaan tosiasian, ts. sen, että sellainen voitto on olemassa ja että kapitalisti tavaroita myydessään yhdistää sen omiin tuotantokustannuksiinsa.

Aivan uudessa valossa esiintyy keskimääräinen voitto Marxin opissa, jota hän kehitti »Pääoman» III osassa. Tässäkin Marx paljasti »näkymättömän» ja »oleellisen», joka peittyy niiden muotojen taakse, jotka esiintyvät yhteiskunnan pintailmiöinä. Keskimääräinen voitto ei ole ensiarvoinen tekijä, kuten Marxin edeltäjät ajattelivat, vaan tulosta koko yhteiskunnallisen pääoman luoman lisäarvon uudelleen jakamisesta henkilökohtaisten pääomien välillä niiden suuruutta vastaavasti.

Vaikka keskimääräinen voitto saadaan kärjistyneessä kilpataistelussa, niin se ilmaisee lisäarvon jakamisen tuloksena kapitalistien luokan etujen yhteisyyttä ja yhtenäisyyttä suhteessa työväenluokkaan.

Mitä korkeampi on työväenluokan riiston aste, sitä korkeampi on muuten samanlaisissa olosuhteissa voiton suhdeluku ja sitä suurempi on kapitalistien luokalle tulevan lisäarvon yhteinen määrä. Marx vertaa koko kapitalistien luokkaa osakeyhtiöön, jossa osingot jaetaan jokaisen osakkaan pääoman suuruutta vastaavasti.

Tuotantolaitoksissa, joissa pääoman elimellinen kokoonpano on korkea, on keskimääräinen voitto korkeampi kuin se lisäarvo, joka näissä laitoksissa tuotetaan; niissä tuotantolaitoksissa taas, joissa pääoman elimellinen kokoonpano on alhainen, on keskimääräinen voitto niissä tuotettua lisäarvoa alhaisempi. Mutta niin ensimmäisten kuin jälkimmäistenkin tuotantolaitosten tavarat myydään hinnoilla, jotka ovat samat kuin tuotantokustannukset plus keskimääräinen voitto; siis, nämä hinnat eivät vastaa arvoa. Tuotantolaitoksissa, joissa pääoman elimellinen kokoonpano on korkea, hinnat ovat arvon yläpuolella, mutta missä pääoman elimellinen kokoonpano on alhainen, hinnat ovat arvon alapuolella. Sellaisia hintoja Marx nimittää tuotantohinnoiksi. Siten siis voiton muuntaminen keskimääräiseksi voitoksi merkitsee myöskin arvon muuttamista tuotantohinnoiksi.

Marxin arvostelijat ovat väittäneet, että hänen oppinsa keskimääräisestä voitosta ja tuotantohinnoista ei sovellu yhteen hänen arvoteoriansa kanssa, ja että »Pääoman» I ja III osan välillä on muka ratkaisematon ristiriita. Mutta nämä »arvostelijat» sekoittavat lisäarvon tuotannon sen jakoon, ja siksi eivät ymmärrä, eivätkä halua ymmärtää, että keskimääräinen voitto ja tuotantohinnat ovat vain »näkymättömän» ja »oleellisen» ilmenemismuotoja, ts. sen ilmenemismuotoja, mitä niiden taakse kätkeytyy. Keskimääräisessä voitossa ilmenee, kuten olemme huomanneet, lisäarvo, joka jakautuu pääomien välillä niiden suuruudesta riippuen. Ja kuten keskimääräinen voitto ei ole lisäarvon kieltämistä, eivät tuotantohinnatkaan ole arvon kieltämistä. Yksien tavaroiden tuotantohinnat ovat niin paljon arvon yläpuolella kuin toisten tavaroiden tuotantohinnat ovat arvon alapuolella, mutta suhteessa *koko* tavaramäärään tuotantohinnat lankeavat yhteen arvon kanssa. Tuotantohintojen yleiset muutokset taas johtuvat muutoksista työn tuottavaisuudessa, jotka aiheuttavat muutoksia arvossa. Siis tuotantohinta on vain arvon ilmenemisen erikoinen muoto.

VIII

Paljastaessaan keskimääräisen voiton todellisen sisällön, Marx ratkaisi myöskin toisen hyvin vaikean pulmakysymyksen, jonka kanssa hänen edeltäjänsä kamppailivat. Jo kauan sitten oli havaittu, että voiton yleinen suhdeluku alenee kapitalismin kehittyessä, vaikka voiton määrä ja siis riistäjäluokkien yleinen rikkaus keskeytymättä kasvaa.

Millä selvitetään sellaiset ristiriitaiset ilmiöt? Marx näki näissä ilmiöissä täydellisen vahvistuksen keskimääräisestä voitosta antamallensa erittelylle ja ratkaisi nerokkaan yksinkertaisesti edellämainitun, aikaisemmalle poliittiselle taloustieteelle ratkaisemattomaksi jääneen pulmakysymyksen. Kapitalistisen kasaantumisen yleisen lain mukaan kohoaa pääoman elimellinen kokoonpano rinnan kapitalistisen kehityksen kanssa; vaihtuva pääoma pienenee suhteellisesti, vaikka absoluuttisesti sekin kasvaa; myöskin lisäarvon suhdeluku kasvaa riiston asteen kohoamisen ja työn tuottavaisuuden kasvun seurauksena. Siksi lisäarvon määrä ja vastaavasti voiton määrä keskeytymättä lisääntyvät. Mutta koska pysyvä pääoma kasvaa vielä nopeammin, minkä seurauksena kasvaa myöskin koko pääoma, niin voiton suhdeluku niin suhteessa lisäarvon määrään kuin koko pääomaankin pienenee. Toisin sanoen, voiton suhdeluku putoaa siksi, että koko pääoma, jolle koko lisäarvo jakaantuu, kasvaa nopeammin kuin sen vaihtuva osa ja viimemainitun luoma lisäarvo.

Marxin »Pääoman» III osassa on erikoinen merkitys annettu pulateorialle, joka muodostaa Marxin taloudellisen opin erottamattoman osan. Marx osoittaa, että kapitalismi sille ominaisten sisäisten ristiriitojen voimalla johtaa kiertämättömästi aika-ajoittaisiin ylituotantopuliin. Ylituotantopulat johtuvat itse kapitalistisen talouden luonteesta. Kapitalismin perusristiriitana on ristiriita tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja omistuksen yksityiskapitalistisen muodon välillä. Eräs tämän perusristiriidan selvimmistä ilmauksista on ristiriita kapitalismin tuotannollisten mahdollisuuksien kasvun ja maksukykyisen kysynnän rajoittuneisuuden välillä. »…Mitä enemmän tuotantovoimat kehittyvät, — kirjoittaa Marx, — sitä enemmän ne joutuvat ristiriitaan sen

kapean pohjan kanssa, jolla kulutus lepää» (»Pääoma» III osa, siv. 220–221).

Siten siis Marx osoittaa pulien johtuvan itse kapitalistisesta järjestelmästä, sen perusristiriidasta.

* * *

Niin »Pääoman» ensimmäisissä osissa, kuin myöskin tähän mennessä tarkastamissamme III osan luvuissa on pääomaa käsitelty kokonaisuudessaan teollisuuspääomana ja kaikkia kapitalisteja teollisuuden omistajina. Konkreettisessa kapitalistisessa todellisuudessa teollisuuspääoman rinnalla on kuitenkin olemassa muitakin pääoman muotoja: kauppa- ja luottopääomaa. Rinnan pääoman kaikkien muotojen kanssa on maaomaisuutta, joka taloudellisesti realisoituu erikoisessa tulomuodossa. Siksi Marx »Pääoman» III osan jälelläolevassa jaksossa vetää tutkimustensa piiriin kauppapääoman, luoton ja maaomaisuuden, osoittaen, miten lisäarvo joutuu jatkuvasti jaettavaksi, hajoaa erilaisiin osiin ja saa erikoisia muotoja.

Marx tarkastelee kauppapääomaa kapitalistisen tuotantotavan vallitessa teollisuuspääoman eristäytyneenä tavaramuotona. Marx osoitti ensimmäisenä kauppa- ja teollisuuspääoman välillä vallitsevan periaatteellisen eroavaisuuden, samalla kuitenkin korostaen niiden välistä yhteyttä ja yhtenäisyyttä. Sellainen teollisuus- ja kauppapääoman suhteiden käsittelytapa nojautuu Marxin opissa tuotannon ja kiertokulun yhtenäisyyteen ja eroavaisuuteen niiden ja tuotannon rakenteen välillä. Ensiarvoinen sija kuuluu teollisuuspääomalle, koska se on tuotantopääomaa ja se määrittelee myöskin kiertokulun, ts. piirin, jossa kauppapääoma toimii. Teollisuuspääoman kiertokulun kehäkierron vaihe, T^1—D^1, joka erikoistuu kauppapääomassa, muuttuu itsenäiseksi kehäkierroksi — kauppapääoman kehäkierroksi, D—T—D^1.

Kaupassa, ts. kiertokulun piirissä lisäarvoa ei luoda, mutta kauppapääoma tuottaa voittoa kuten teollisuuspääomakin. Kauppavoitto käsitetään kauppapääoman liikkeen tulokseksi. Tässäkin Marx paljastaa »näkymättömän» ja »oleellisen»; hän osoittaa, että kauppavoiton

taakse kätkeytyy osa tuotannossa luodusta lisäarvosta. Marx tutkii koko kauppavoiton muodostumisen mekanismia, kauppavoiton, joka vastaa teollisuusvoittoa. Sen ohessa hän osoittaa, että pääomien virtausta tapahtuu myöskin tuotannon piiristä kiertokulun piiriin ja päinvastoin. Siksi laki samansuuruisista voitoista samansuuruisille pääomille on laajentunut myöskin kauppapääomaa käsittäväksi, mutta lisäarvo jakaantuu teollisuus- ja kauppapääoman välillä vastaten niiden, yksien tuotantoon ja toisten kiertokulkuun, sijoittamien pääomien suuruutta.

Kauppakapitalisti, joka käy kauppaa vähänkään huomattavassa määrässä, ei voi itse suorittaa kaikkia kauppatoimia, palkatut työläiset suorittavat ne. Kauppa-apulaiset eivät tuota lisäarvoa, mutta heidän työllään osa lisäarvosta muuttuu kauppavoitoksi. Kapitalistisessa kaupassa, samoin kuin kapitalistisessa tuotannossakin, työtä riistetään, ja jakautuu se maksettuun ja maksamattomaan työhön. Palkannauttijain työpalkassa esineellistynyt työ on paljon sitä elävää työtä pienempi, jonka kapitalisti saa, ostaessaan heidän työvoimansa.

Tavaroiden hinnat lisääntyvät sitä mukaa, kun ne liikkuvat kauppakanaaleja pitkin. Se luo harhakuvan, että muka itse kaupassa luodaan uusi arvo, joka peittää kauppakustannukset ja tuo voittoa kauppiaille. Marx haihdutti täydellisesti sen harhakuvan, osoittaen, että kauppapääoma osallistuu lisäarvon jakoon, mutta ei osallistu sen tuottamiseen. Jokaisessa kauppaverkoston renkaassa lisääntyy se lisäarvon osa, joka tulee siinä vaiheessa toimivalle kauppapääomalle. Siitä on lähtöisin arvon kasvulta näyttävä kasvu kaupassa. Siten, kauppavoitossa on lisäarvo vielä enemmän naamioitu, vielä »syvempään piilotettu», — kuten Marx sanoo, kuin teollisuuden voitto. Kauppavoitossa se esiintyy kauppapääoman »synnyttämänä», joka toimii yksinomaan kiertokulun piirissä.

Porvarilliset tuotantosuhteet naamioituvat vielä enemmän pääomassa, joka tuottaa korkoa, ts. luottopääomassa ».…Pääomassa, joka tuottaa korkoa, esiintyy edessämme puhtaassa muodossa se automaattinen fetishi, itsekasvava arvo, rahat, jotka hautovat rahoja ja siinä

muodossa sillä ei enää ole jälkeäkään alkuperästään. Yhteiskunnallinen suhde on saanut lopullisen muodon, kuten jonkun esineen, rahan, tms. muodon. Todellisen rahan pääomaksi muuttumisen sijasta tässä on vain sen muuttumisen sisällyksetön muoto» (»Pääoma», III osa, siv. 351).

Teollisuuspääoman liikkeessä on edustettuna tuotannon ja kiertokulun yhtenäisyys, kauppapääoman liikkeessä on edellytetty kiertokulkua ja esitetty se olemassaolevana vain tuotannon rinnalla, mutta toteuttamassa toimintoja, jotka muodostavat välttämättömät vaiheet jälleen tuotannossa. Mutta sitä ei voi sanoa luottopääoman liikkeestä: se johtaa siihen, että rahat kulkevat omistajiensa kädestä käteen ja palaavat heidän luokseen määrätyn ajan kuluttua määrätyllä määrällä lisääntyneenä. Sen liikkeen kaava on seuraavat: D—D^1, ts. rahat muuttuvat ilman kauppa- ja teollisia toimintoja suuriksi rahoiksi.

Rahojen kauppaaja, luotonantajakapitalisti, osallistumatta tuotantoon tai lisäarvon realisoimiseen, osallistuu sen jakoon ja huomattavan osan luottokapitalisti siitä ottaa itselleen. Sen lisäksi keskimääräinen voitto hajaantuu tässä kahteen osaan, joista yksi saa koron muodon, mutta toinen yrittäjätulon muodon. Korko tulee tässä yksistään pääoman omistusoikeuden voimalla, mutta yrittäjätulo — riiston voimalla. Korko tekee siten mahdolliseksi kapitalistien olemassaolon, jotka eivät halua rasittaa itseään kauppa- ja teollisuustoiminnalla, se kiihoittaa rahapääoman muuttumista luottopääomaksi.

Yrittäjävoitto tekee mahdolliseksi lisäarvon saamisen myöskin vieraan, luottopääoman avulla ja kiihoittaa vieraan pääoman lisääntyvää vetovoimaa. Siksi porvarillisessa yhteiskunnassa tavallisten tavaramarkkinoiden ja työmarkkinoiden rinnalla muodostuu myöskin pääomien markkinat; muodostuu uusimuotoisia laitoksia, jotka käyvät kauppaa pääomalla ja keskittävät sen kysynnän ja tarjonnan, kohoaa jokseenkin monimutkaisia rakennuksia, todellinen labyrintti pankkien, pörssien ja kaikenlaisten muiden laitosten jättiläismäisen verkoston muodossa. Ja tässä labyrintissa kapitalistiset suhteet saavat täydellisimmän ilmauksensa ja täydellisemmän vääristelynsä; ne mystifisoidaan ja fetisoidaan lopullisesti.

Tutkien monipuolisesti luoton osuutta kapitalismin aikana Marx paljastaa sen kaksinaisen luonteen kapitalistisen järjestelmän vallitessa. Edesauttaen pääoman kasautumista, sen yhteenkokoutumista ja keskittymistä, luotto nopeuttaa kapitalismin ristiriitojen kasvua ja näyttelee jokseenkin suurta osaa teollisuuspulien syntymisessä. Sen lisäksi »luottojärjestelmä, — sanoo Marx, — on valtavana tekijänä sinä aikana, jolloin siirtyminen kapitalistisesta tuotantotavasta työn tuotantotapaan tapahtuu, — kuitenkin vain yhtenä aineksena ja yhteydessä muihin suuriin elimellisiin muutoksiin itse tuotantotavassa» (»Pääoma», III osa, siv. 537).

Luottopääoman ja koron erittelyllä Marx päättää sen tutkimisen, miten lisäarvo jakaantuu erilaisten kapitalistiryhmien välillä ja miten sitä vastaavasti sen erikoismuodot (muunnetut muodot) syntyvät, naamioiden sen olemuksen. Mutta sillä ei ole vielä loppuunsaatettu lisäarvon jakoa, lisäarvoa tavoittelevat myöskin maanomistajat ja pitäessään käsissään sellaisia tuotantovälineitä kuin maata ja sen uumenia, he saavat sen maakoron muodossa.

Millä tavalla se tapahtuu? Se ongelma valtasi suuren osan englantilaisessa, klassillisessa poliittisessa taloustieteessä, erikoisesti suuren teollisen vallankumouksen jälkeen, jolloin taistelu teollisuusporvariston ja maaylimystön välillä puhkesi suurella kärkevyydellä. Korkoteorian muokkasi Ricardo, joka osoitti, miten korko muodostuu arvolain pohjalla. Mutta hänen näkökantojensa porvarillinen rajoittuneisuus esti häntä tunkeutumasta koron luokkaluonteen koko syvyyksiin; Ricardoa kiinnosti vain määrällinen ilmiö, se miten koron lisääntyminen vähentää voittoa. Korko kapitalistisen tuotantomuodon edellyttämänä erikoismuotona ei hänen taholtaan tullut tutkittua. Ricardo tunnusti vain differentiaalikoron, kieltäen absoluuttisen koron olemassaolon. Sillä hän aliarvioi maaomaisuuden osuuden koron muodostumisessa ja maatalouden kehityksessä.

Marx loi todella tieteellisen teorian maakorosta. Aseistaen työväenluokan aatteellisesti taistelussa porvaristoa vastaan, Marx ei koskaan päästänyt näkyvistään sitä emätaantumuksellista osaa, jota maanomistajat näyttelevät, nuo feodaalisten perintätapojen noudattajat,

jotka yrittävät yhdistää kapitalistisen riiston feodaaliseen riistoon. Selvimmin ovat taantumuksellisen sisuksensa näyttäneet preussilaiset junkkerit, joiden halpamaisuuden Marx paljasti useampaan kertaan; mutta myöskin muissa maissa maanomistajat, joiden mahtavuus perustuu maaomaisuuksiin, jotka tuottavat niille leijonan osan lisäarvosta, ovat ylistäneet ja ylistävät kaikenlaista taantumusta.

Marx on muokannut perinpohjaisesti edeltäjiensä maakorkoteorian. Ennen kaikkea hän vapautti korkoteorian porvarillisten taloustieteilijöiden kuvittelemasta maan vähenevän hedelmällisyyden »laista». Se »laki» on ilmennyt, ensiksikin vakuutuksessa, että muka sen mukaan, miten väestö kasvaa, yhteiskunta on pakotettu ryhtymään muokkaamaan yhä huonompia ja huonompia maita, minkä johdosta tuotantokustannukset nousevat ja maataloustuotteiden arvo kasvaa. Korko taas (differentiaalikorkoa antavat muokatuista maista keskinkertaiset ja parhaat) tasoittaa erilaisuudet tuotantokustannusten välillä huonoimmilla, keskinkertaisilla ja parhailla palstoilla. Toiseksi, nojautuen tähän samaan »lakiin», porvarilliset taloustieteilijät vakuuttavat, että kaikki lisäpääoma, joka on sijoitettu maatalouteen, on vähemmän vaikuttava, ts. antaa vähemmän tuotteita pääomayksikköä kohti. Ero pääoman ensimmäisten sijoitusten ja lisäsijoitusten tulosten välillä muodostaa koron, jota nimitetään differentiaali II:ksi. (Korkoa, joka saadaan erilaisten maiden hedelmällisyyden tai niiden sijoitusten erilaisuuden seurauksena nimitetään differentiaali I:ksi.)

Paljastaen maaperän vähenevän hedelmällisyyden »lain» ala-arvoisuuden, Marx osoitti sille perustuvan korkoteorian paikkansapitämättömyyden, teorian, jonka tarkoituksena oli »todistaa», että ei porvaristo eivätkä maanomistajat ole muka vastuussa työtätekevien aseman huonontumisesta. Marx osoitti, että työtätekevien aseman huonontumiseen ei ole syypää luonto, ei se, että »hyviä maita on vähän, ja maaperän hedelmällisyys vähenee», eivätkä työtätekevät, jotka muka riittämättömän rajoittamattomasti, »liian nopeasti» lisääntyvät, vaan riistäjät. Tutkien kaikilta puoliltaan molempia differentiaalikoron muotoja, Marx osoitti, että ne saadaan myöskin kaikkien maiden hedelmällisyyden yleensä kasvaessa, mutta ero niiden välillä jää olemaan ja erilaisten maiden paranemisen aste on erilainen. Myöskään

erilaisten pääomasijoitusten vaikutus, ei ole samanlainen, mutta se ei johdu maaperän muka vähenevästä hedelmällisyydestä, vaan muista syistä. Maatalouden jälellejääneisyys, kuten Marx osoitti ja todisti, johtuu maaomaisuuksien yksityisomistuksesta.

Soveltaen tuotantohintojen teoriaa maatalouteen, Marx todisti, että differentiaalikoron rinnalla on olemassa myöskin absoluuttinen korko. Maataloudessa on pääoman elimellinen kokoonpano alhaisempi kuin teollisuudessa; siitä johtuen siellä tuotetaan lisäarvoa enempi ja voiton suhdeluku on korkeampi, kuin teollisuudessa. Mutta lisäarvo, joka maataloudessa tuotetaan, ei mene yleiseen jakoon: sitä häiritsee yksityinen maaomistus, joka asettaa esteitä pääoman vapaalle virtaamiselle maatalouteen. Voiton runsaus, jonka maataloudellinen pääoma tuottaa, muuttuu absoluuttiseksi koroksi.

Aivan uusi on Marxin oppi kapitalismia edeltäneen ajan korosta, sen periaatteellisesta erilaisuudesta kapitalistiseen korkoon verrattuna ja sen erilaisista muodoista. Ero kapitalistisen koron ja kapitalismia edeltäneen ajan koron välillä johtuu, kuten Marx osoittaa, feodaalisen ja kapitalistisen tuotantotavan erilaisuudesta.

Koron erittelyllä Marx päättää lisäarvon jakamisprosessin ja niiden muunnettujen muotojen tutkimisen, jotka se saa tässä prosessissa. »Pääoman» III osan viimeisessä, VII jaksossa, jonka otsikkona on »Tulot ja niiden lähteet», Marx tekee yhteenvedon tutkimustensa tuloksista ei vain tämän osan, vaan koko »Pääoman» pohjalla. Porvarillisen yhteiskunnan kolmen perusluokan tuloja ja niiden lähteitä Marx on tutkinut koko »Pääoman» aikana, mutta mainitussa yleiskatsauksessa on erikoisen syvällisesti ja selvästi osoitettu miten yhteiskunnan pinnalla riistävien luokkien tulojen todelliset lähteet naamioituvat ja sen johdosta saavat muunnettuja muotoja.

»Pääasia Marxin opissa, — kirjoitti Lenin, — on proletariaatin yleismaailmallis-historiallisen osuuden selvittäminen sosialistisen yhteiskunnan luojana». Se pääasia muodostaa myöskin Marxin »Pääoman» elävän hengen.

Marxin »Pääoma» on valtava tieteellinen työ, jolle hän omisti koko elämänsä. Marx vapautti taloustieteen porvarillisen näkökannan

rajoittuneisuudesta, asettaen sille vastapainoksi proletariaatin näkökannan, proletariaatin, jonka kutsumuksena on näytellä yleismaailmallis-historiallista osaa, seistä kaikkien työtätekevien johdossa ja hävittää yhteiskunnallisen sorron kaikissa muodoissa ja toisen ihmisen taholta toista ihmistä kohtaan tapahtuvan riiston kaikki muodot. Marxin metodi — materialistisen dialektiikan metodi — antoi mahdollisuuden perinpohjin uudelleen rakentaa taloustieteen, tehdä siitä todellisuuden monipuolisen tietämisen aseen ja sen vallankumouksellisen muuttamisen aseen, — aseen taistelussa uuden yhteiskunnallisen järjestelmän puolesta, kommunismin puolesta.

Marxin taloudellisen opin, samoin kuin marxilaisen opin kokonaisuudessaankin, nostivat uusissa historiallisissa olosuhteissa, imperialismin ja proletaaristen vallankumousten olosuhteissa uudelle korkeammalle tasolle Lenin ja Stalin. He rikastuttivat marxismin taloudellista oppia uusilla asiatiedoilla ja keksinnöillä; Lenin ja Stalin antoivat tyhjentävän ja syvällisen erittelyn kapitalismin korkeimmasta vaiheesta imperialismista, paljastivat imperialistisen kapitalismin erikoisuudet, perustelivat tieteellisesti sen, että imperialismi on mätänevää ja kuolevaa kapitalismia, että se on sosialistisen vallankumouksen aatto.

MARXISMILENINISMI.COM